

Hansta naturreservat

Stadsbyggnadskontoret
Maj 2014

Medverkande

Ett förslag till säkerställandebeslut samt skötselplan har arbetats fram av en projektgrupp för Hansta naturreservat, med representanter från Stockholms stad (stadsbyggnadskontoret, gatu- och fastighetskontoret, miljöförvaltningen, Kista stadsdelsförvaltning, kultur- och idrottsförvaltningen och stadsmuseet), länsstyrelsen i Stockholms län (planenheten, miljövårdsenheten och kulturmiljöenheten) och Sollentuna och Järfälla kommuner.

Styrgrupp:

Lars Bäckbom/Mats Pemer, Stadsbyggnadskontoret, strategiska avd.
Hans Sandler, Stadsbyggnadskontoret, region västerort

Arbetsgrupp:

Ulf Lindahl och Ingrid Olsen-Sjöström, Gatu- och fastighetskontoret, region västerort
Christina Wikberger (projektledare 1995-12-01--1996-03-08),
Katarina Löfvenhaft, Stadsbyggnadskontoret, strategiska avd.
(projektledare 1995-04-03--1995-11-30, 1996-03-09--t.v.)

Referenspersoner:

Ingrid Dyhlén-Täckman, Stadsmuseet
Lars Svensson, Gatu- och fastighetskontoret, region västerort
Anders Sandberg och Stig Holmstedt, Stadsbyggnadskontoret, strategiska avd.
Maria Pettersson och Bengt Sundborg, Stadsbyggnadskontoret, region västerort
Per Olof Kroon och Linda Maksimov, Kista stadsdelsförvaltning
Åke Roxberger, Kultur- och idrottsförvaltningen
Gunilla Hjort, Miljöförvaltningen
Anders Plenker-Tind och Björn Carlberg, Länsstyrelsens miljövårdsenhet
Claes Halling, Länsstyrelsens planenhet
Anita Biuw, Länsstyrelsens kulturmiljöenhet
Ola Ahlkvist/Lena Thomsen, Järfälla kommun
Rickard Dahlén, Sollentuna kommun

Expertkonsultationer:

Bo Eknert, Stockholms universitet
Börje Drakenberg, Skogseko HB

Bearbetning och produktion: Christina Wikberger, Ununger & Wrenfelt AB

Omslag: Karin Tellander, Himlaform

Foto: Christina Wikberger, Ununger & Wrenfelt AB

Illustrationer: Bertil Andersson, Stockholms stadsbyggnadskontor,
(sid 4 och 16),

Jonas Berglund, Stockholm Konsult (sid 13)

Kartor: Kristina Hanström och Gunilla Lundstedt, Stockholms
stadsbyggnadskontor (sid 8, 14, 23, 26, 28, 34, 44, 48, 49)
Christina Wikberger, Ununger & Wrenfelt AB (sid 34)

SBK 1998:1 (beslutsdelen reviderad 2014)

Rapporten kan beställas från Stockholms stadsbyggnadskontor, centrala expeditionen, Box 8314, 104 20 STOCKHOLM. Besöksadress:
Fleminggatan 4, telefon 08-508 26 990.

Innehåll

BESLUT OM HANSTA NATURRESERVAT 5

Beslut.....6

Syftet med naturreservatet.....6

Föreskrifter6

Beslutskarta10

Ärendets beredning11

Områdets avgränsning12

Grund för beslutet.....12

Beskrivning av området.....13

SKÖTSELPLAN FÖR HANSTA NATURRESERVAT 17

Allmän beskrivning.....18

Markanvändning18

Värden för friluftsliv och landskapsbild23

Historiska lämningar och spår25

Naturmiljöer27

Plandel.....30

Planens disposition30

Disposition och skötsel av mark och vatten30

Skötselområden34

Anordningar för friluftslivet40

Finansiering av naturvårdsförvaltningen42

Litteraturförteckning.....43

BESLUT OM HANSTA NATURRESERVAT

Hanstastenen

Beslut

Med stöd av 7 kap. 4 § miljöbalken beslutade kommunfullmäktige i Stockholms stad, den 3 september 2007, att göra vissa ändringar i syfte och föreskrifter för Hansta naturreservat. Beslutet överklagades till länsstyrelsen som den 17 april 2008 beslutade att delvis bifalla överklagandet. Länsstyrelsens beslut överklagades till regeringen som den 15 augusti 2013 beslutade att ändra länsstyrelsens beslut. Den 18 april 2014 beslutade kommunfullmäktige att ändra gränsen för Hansta naturreservat för att möjliggöra Förbifart Stockholm. Regeringens beslut och den nya gränsen är införda i detta dokument. Skötselplanen har inte uppdaterats sedan 1998. Kommunstyrelsens beslut från den 26 augusti 1998 om Hansta naturreservat upphör därmed att gälla och ersätts med detta dokument.

Syftet med naturreservatet

Syftet med reservatet är att för framtiden bibehålla och vårda ett natur- och kulturlandskap och friluftsområde, som bl.a. innehåller ett av länets mest mångformiga ädellövskogsområden, på ett sådant sätt att Järvafältets samlade natur- och kulturkvaliteter stärks.

- * Områdets biotopvariation med artrikt växt- och djurliv ska bibehållas och gynnas.
- * Landskapet med fornlämningar och spår från olika epoker av Hanstas långa kulturhistoria, ska bibehållas och vårdas.
- * Området ska inbjuda till naturupplevelser och bibehållas och vårdas som en tillgång för den naturströvande allmänheten. Enkla anordningar ska uppmuntra och skapa förståelse för ett umgänge med naturen på dess villkor.

Syftet ska uppnås genom att motocrossbanan vid Hägerstalund avvecklas så snart en ny lokalisering av verksamheten utanför reservatet tagits fram, dock senast den 31 december 2017.

Föreskrifter

För att trygga syftet med naturreservatet beslutar kommunfullmäktige, med stöd av 7 kap. 5-6 §§ och 30 § miljöbalken att nedan angivna föreskrifter ska gälla för reservatsområdet.

Föreskrifterna utgör inte hinder för de åtgärder som behövs för att tillgodose syftet med naturreservatet och som är närmare angivna i fastställd skötselplan, eller mot att mindre arbetsföretag utförs, som krävs för den normala skötseln av områdets byggnader och anläggningar. Föreskrifterna utgör inte heller hinder mot underhåll av befintligt ledningsnät eller luftkablar.

A. Föreskrifter med stöd av 7 kap. 5 § miljöbalken angående inskränkningar i markägares och annan sakägares rätt att förfoga över fastighet inom naturreservatet

Utöver föreskrifter och förbud i lagar och förordningar är det förbjudet att:

- A1. bedriva täkt eller annan verksamhet som kan ändra områdets topografi eller hydrologi genom att gräva, spränga, schakta, dika, utfylla, tippa eller liknande
- A2. anordna upplag annat än för områdets skötsel
- A3. avverka träd, röja bort buskar, utföra dikning av våtmark eller utföra andra skogliga åtgärder utöver vad som anges i bifogad fastställd skötselplan
- A4. skogsplantera den öppna marken
- A5. plantera eller så barrträd på mark som inte tidigare varit barrskogsbevuxen
- A6. bedriva jordbruk annat än efter de riktlinjer som framgår av bifogad fastställd skötselplan
- A7. täckdika jordbruksmarken
- A8. använda konstgödsel eller kemiska bekämpningsmedel annat än efter de riktlinjer som anges i bifogad fastställd skötselplan.
- A9. i reservatet så eller plantera annat än på platsen, med hänsyn till den historiska markanvändningen, naturligt förekommande växter
- A10. uppföra stängsel eller andra hägnader med undantag av stängsel för betesdjur enligt bifogad fastställd skötselplan. Genomgångar ska anordnas så att allmänhetens tillträde till området inte hindras
- A11. bedriva verksamheter som leder till risk för förorening eller grumling av Igelbäckens vatten
- A12. bedriva annan jakt än skyddsjakt
- A13. uppföra helt ny byggnad eller anläggning annat än byggnad eller anläggning som kan provas enligt reservatsföreskrift A15 och A16.
- A14. anlägga tältplats, campingplats eller annan anläggning för friluftslivet utöver vad som anges i bifogad fastställd skötselplan

Utan tillstånd från kommunen är det förbjudet att:

- A15. utföra om- eller tillbyggnad eller väsentligt ändra byggnads användningssätt
- A16. uppföra helt ny byggnad eller anläggning. Byggnader/ anläggningar ska ha anknytning till syftet med reservatet
- A17. anlägga väg, stig eller parkeringsplats utöver vad som anges i bifogad fastställd skötselplan
- A18. dra fram mark-, luftledning eller jordkabel
- A19. bruka störande motordriven anordning för lek och sport. Föreskriften gäller till 31 december 2017, därefter kan inte något tillstånd för att bruka störande motordriven anordning ges.

B. Föreskrifter med stöd av 7 kap. 6 § miljöbalken angående markägares och annan sakägares skyldighet att tåla visst intrång.

För att trygga syftet med reservatsområdet förpliktas markägare, arrendatorer och andra innehavare av särskild rätt till marken tåla att de åtgärder vidtas, som framgår av till detta beslut fogad och fastställd skötselplan. Exempel på sådana åtgärder är:

utmärkning av naturreservatets gräns, uppsättning av informations-skyltar och skötsel av kulturmarken (bete, slätter etc), skydd av gamla grova träd från ringbarkning och skador, stängsling och skydd/vård av fornlämningar.

C. Ordningsföreskrifter för naturreservatet med stöd av 7 kap. 30 § miljöbalken.

Utöver föreskrifter och förbud i lagar och förordningar är det förbjudet att:

- C1. förstöra eller skada fast naturföremål eller ytbildning t ex genom att gräva, borra, hacka, rista, spränga eller måla.
- C2. bryta kvistar, fälla eller på annat sätt skada levande eller döda träd och buskar, samt att skada vegetationen i övrigt t ex genom att gräva upp växter såsom ris, örter, gräs, mossor, lavar eller svampar
- C3. störa djurlivet (t ex genom att klättra i boträd, fånga eller döda däggdjur, fåglar, kräldjur eller groddjur)
- C4. elda annat än på anvisad och iordninggjord plats
- C5. tälta eller kampa under längre tid än två dygn
- C6. medföra okopplad hund
- C7. rida eller framföra häst annat än på markerade leder och områden
- C8. framföra häst och vagn för travträning

- C9. cykla utanför anlagd väg eller markerad cykelled
 - C10. starta eller landa med luftfarkost
 - C11. utan kommunstyrelsens tillstånd anordna tävlingar med fler deltagare än 100
 - C12. sätta upp affisch, skylt eller liknande. Dock får snitslar, orienteringsskärmar och tipsfrågor uppsättas för tillfälligt bruk om de avlägsnas omedelbart efter avslutat arrangemang
 - C13. bruka störande motordriven anordning för lek eller sport*
- * Kommunstyrelsen beslutade i det ursprungliga reservatsbeslutet i augusti 1998 att bestämmelserna under ett övergångsskede skulle tillåta den dåvarande verksamheten vid Järva motorklubb. Detta beslut ersätts enligt länsstyrelsens beslut den 17 april 2008, dnr 505-07-94340, 95920 av sista stycket i syftet samt föreskrift A 19.

D. Föreskrifter med stöd av 3 § förordningen om områdesskydd rörande naturvårdsförvaltningen.

Kommunen meddelar föreskrifter om naturvårdsförvaltningen genom att fastställa bifogad skötselplan. Naturreservatet skall skötas enligt anvisningarna i skötselplanen.

Stockholms stad skall vara ansvarig naturvårdsförvaltare för all mark inom naturreservatet.

Naturreservatet märks ut av Stockholms stad enligt svensk standard (SIS 03 15 22) och enligt Naturvårdsverkets anvisningar.

Reservatsföreskrifterna under A-D träder i kraft tre veckor efter att beslutet kungjordes.

Beslutskarta

Ärendets beredning

I samband med kommunfullmäktiges beslut (december 1994) om Stockholms stads budget för 1995 fick stadsbyggnadsnämnden i uppdrag att "efter samråd med gatu- och fastighetsnämnden planlägga hela Hansta som naturreservat". Kommunstyrelsen beslutade i juni 1995 att utarbeta ett förslag till skydd av Hansta enligt naturvårdslagen samt genomföra en planprocess enligt plan- och bygglagen för att upphäva områdesbestämmelserna för Hansta. Områdesbestämmelserna upphävdes den 16 januari 1997 (ärende S-Dp 96112).

Ett förslag till säkerställandebeslut samt skötselplan arbetades fram av en projektgrupp för Hansta naturreservat, med representanter från Stockholms stad (stadsbyggnadskontoret, gatu- och fastighetskontoret, miljöförvaltningen, kultur- och idrottsförvaltningen, stadsmuseet och under 1997 utökad med Kista stadsdelsförvaltning), länsstyrelsen i Stockholms län (planenheten, miljövårdsenheten och kulturmiljöenheten) och Sollentuna och Järfälla kommuner.

Föreskrifter, skötsel och informationsinsatser har utarbetats för att stämma överens med övriga reservat på Järvafältet, i de delar det är tillämpligt. Särskilt gäller det föreskrifter om vad allmänheten har att iaktta där länsstyrelsen har ansvarat för att föreskrifterna samordnats.

Förslaget till reservat har utformats enligt naturvårdsverkets riktlinjer och består av två avsnitt, säkerställandebeslut och skötselplan. Säkerställandebeslutet behandlar avgränsning, ändamål och föreskrifter för reservatet. Skötselplanen innehåller en allmän beskrivning av området och en skötselplan i två nivåer, samt anordningar för friluftslivet. Den översiktliga nivån beskriver huvudfunktionerna och inriktningen på skötseln. Den detaljerade nivån delar in området i mindre skötselområden med specifika skötselåtgärder.

Data om Hansta naturreservat

Naturreservatets namn	Hansta
Ursprungligt beslutsdatum	1998-08-26
Senaste beslutsdatum	2014-04-07
Kommun	Stockholms stad
Registerområde	Stockholms stad
Läge	Området ligger ca 15 km nordväst om Stockholms centrum vid gränsen till kommunerna Järfälla och Sollentuna. Ekonomiska kartan 10I 8d Säbysjön. Topografiska kartan 10I Stockholm NV.
Fastigheter	Del av Akalla 4:1, del av Akalla 5:2
Area	270 ha
Markägare	Stockholms stad
Naturvårdsförvaltare	Stockholms stad

Den 1 januari 1996 beslutade stadsbyggnadsnämnden att skicka ut förslaget på remiss. Remissförfarandet har pågått under tiden 18 mars - 15 juni 1996. Under remisstiden har två samrådsmöten ägt rum; i Akalla Träff den 23 april samt i Tekniska nämndhuset den 6 maj 1996. Förslaget har varit utställt i biblioteken i Akalla och Tensta samt i Tekniska nämndhuset. Information om reservatsbildningen har även givits på samrådsmötena för Yttre tvärledens detaljprogram den 11 och 17 april

1996. Remissynpunkter har lämnats till stadsbyggnadskontoret och arbetats av stadsbyggnadskontoret tillsammans med projektgruppen.

Förslag till ändring av föreskrifter och syfte samt förslag till ändring av gränsen delgavs rättighetsinnehavare och länsstyrelsen i april 2007 respektive oktober 2012.

Skydd enligt naturvårdslagen

Området omfattas i dagsläget av bestämmelser i flera lagar. Dessa ger dock inget samlat skydd för området som helhet. För att syftet med att skydda Hanstaområdet ska kunna uppnås behövs föreskrifter för att reglera markanvändning, verksamheter samt skötsel av området. Det innebär att naturreservat (7 § NVL) måste inrättas. Naturvårdsområde (enligt 19 § NVL) ger ej fullgott skydd eftersom det inte får hindra pågående markanvändning.

Beslutet om att avsätta området som naturreservat står i överensstämmelse med bestämmelserna i 2 och 3 kapitlet i naturresurslagen om en från allmän synpunkt lämplig användning av mark och vatten. Det är vidare ett led i stadens Agenda 21-arbete för att bibehålla och långsiktigt säkra Stockholms stads biologiska mångfald och värdefulla kulturmiljöer samt tillgodose stockholmarnas behov av naturområden för rekreation och friluftsliv.

Områdets avgränsning

Avgränsning (karta 2) av naturreservatet har gjorts med utgångspunkt från områdets befintliga och potentiella värden avseende natur, kultur och friluftsliv, samt betydelse som en del av den regionala Järvakilen.

I norr och väster gränsar Hansta till de befintliga naturreservaten Östra och Västra Järvafältet i Sollentuna respektive Järfälla kommuner. I den östra delen utgör skogskanten vid kommungränsen och kraftledningen samt Akallavägen gräns för Hanstareservatet.

I söder ansluter gränsen till det planerade naturreservatet för Igelbäckens dalgång. Länsstyrelsen och berörda kommuner arbetar tillsammans med att avsätta Igelbäckens dalgång som naturreservat i enlighet med kommunfullmäktiges beslut den 10 oktober 1994. Hansta utgör en väsentlig del av tillrinningsområdet för Igelbäcken (t ex genom skogsmarkerna och bäcken till Djupan) och påverkar därmed dess hydrologi, vattenkvalitet och naturvärden.

Markreservat finns för ett riks- respektive regionalt naturgasnät. I utställningsförslaget till Stockholms översiktsplan 1997, reserveras mark för en högtrycksledning 80 bar med stationer genom Hansta och Järvafältet. Vid ett eventuellt genomförande måste beslut om sträckning tas med hänsyn till naturreservatet så att särskilt känsliga delar undviks.

Grund för beslutet

Hansta innehåller ett av kommunens mest värdefulla skogsområden och kulturmiljöer. Hansta är en viktig del av den grönkil (Järvakilen) som skjuter in mot centrala Stockholm och ansluter till nationalstadsparken.

Här finns större områden av ädellövskog och gammal naturskog än i övriga delar av Stockholms stad och Järvafältet. På så sätt kompletterar och stärker Hansta värdena i angränsande, befintliga naturreservat.

Stora delar av Hansta är klassat som ekologiskt särskilt känsliga områden (enligt naturresurslagen NRL 2:3), där t ex ädellövskogen och gräsmarkerna med ädellövträd är värdefulla biotoper med livsmiljöer för hotklassade växter och djur. Hansta utgör en väsentlig del av Igelbäckens tillrinningsområde som är särskilt känsligt för föroreningar och hydrologiska förändringar.

Hansta är det största fornlämningsområdet i kommunen. I Hansta finns ett uråldrigt kulturlandskap bevarat. Här finns fornlämningar från flera olika tidsperioder, från bronsåldern och framåt, bevarade i sin rätta miljö. Fornlämningarna utgörs av gravfält, gravar, boplatser, en runsten samt stensträngar. Stensträngar inhägnade åkrar och ängar. Ett omfattande fossilt odlingslandskap finns kvar som är unikt för Stockholms stad.

Området har en stor betydelse för det rörliga friluftslivet, främst i nordvästra Stockholm, där bostadsområdena är tätt exploaterade. Det är även ett viktig rekreativt område för boende i Sollentuna och Järfälla. Daghem, skolor, Sollentuna naturskola och Stockholms universitet använder området i pedagogiskt syfte.

Ett förordnande som naturreservat lägger långsiktigt fast markanvändningen till gagn för kommande generationer. Det är ett led i arbetet med att bibehålla och långsiktigt säkra Stockholms stads biologiska mångfald och värdefulla kulturmiljöer samt tillgodose stockholmarnas behov av naturområden för rekreation och friluftsliv.

Beskrivning av området

Hansta utgör en väsentlig del av Järvafältet och den så kallade Järvakilen (karta 1). Hansta utgörs av ett mångformigt natur- och kulturlandskap med anor från bronsåldern. Här finns ett stort antal fornlämningar som ännu ligger i sin rätta miljö. Odlingslandskapets utveckling kan följas från bronsåldern till 1950-talet.

Hansta är ett populärt friluftsområde och ger möjligheter till naturupplevelser och rekreation för en god livskvalitet för stadens invånare.

Järvafältet fungerar i sin helhet som en spridningsväg mellan stadens och kranskommunernas grönområden. Hanstas natur är en mosaik av biotoper som ger livsrum för en mångfald av arter. Här finns gammal barrskog, ädellövskog, rester av ängs- och hagmarker och jordbruksmark. I de gamla skogarna finns gott om död ved och olikåldriga träd. Hansta är relativt opåverkat av skogsbruk. Dessa faktorer och de naturgivna förutsättningarna ger goda grunder för en artrik flora och fauna. Hotklassade växter och djur finner här en fristad.

Karta 1. Hansta - en del av Järvakilen

Kartan hämtad från Stockholms översiktsplan, utställningsförslag 1997, Stockholms stadsbyggnadskontor. Skala 1:50 000.

MÅLET FÖR HANSTA NATURRESERVAT ÄR ATT FÖR FRAMTIDEN BIBEHÅLLA OCH VÄRDA ETT VÄRDEFULLT NATUR- OCH KULTURLANDSKAP OCH FRITIDSOMRÅDE.

HANSTA INNEHÅLLER ETT AV LÄNETS MEST MÅNGFORMIGA ÅDELLÖVSKOGSOMRÅDEN, ETT ODLINGSLANDSKAP MED KONTINUITET I MARKANVÄNDNINGEN SEDAN JÄRNÅLDERN, TALRIKA FORNLÄMNINGAR OCH EN RIK FLORA OCH FAUNA.

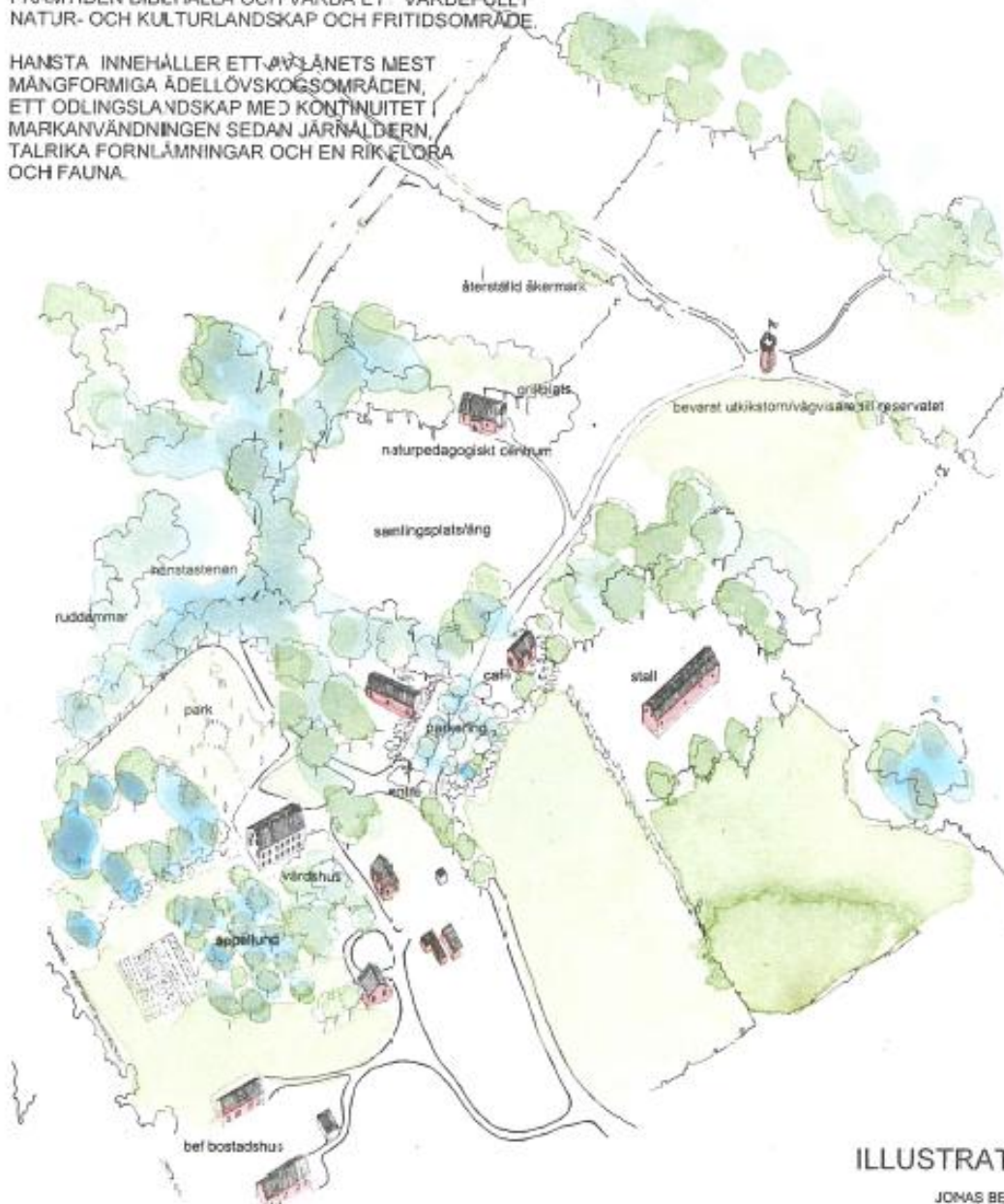

ILLUSTRATION: **Stockholm KONSULT**
JONAS BERGLUND

HÄGERSTALUND ENTRÉOMRÅDE - IDÉSKISS

SKÖTSELPLAN FÖR HANSTA NATURRESERVAT

Ädellövlunden

Allmän beskrivning

Markanvändning

Historik

Hanstaområdet är ett typiskt sprickdalslandskap med en varierande topografi. Inlandsisen, som drog sig tillbaka från området för cirka 10 000 år sedan, lämnade efter sig moränavlagringar. På de högre delarna ligger lösa moränavlagringar och i de lägre delarna glaciallera. Den största delen av Hanstas öppna marker består av leror. Lerorna i dalstråken är goda odlingsjordar.

Hansta har sannolikt varit bebott och brukat sedan bronsåldern. Fynd av stenyxor och malstenar vittnar om att människor kan ha vistats i området redan under stenåldern. Från bronsåldern finns lämningar i form av bl a skärvstenshögar (rester av bosättningar) och stenrösen (gravhögar). Människorna livnärde sig på jakt och fiske, primitivt åkerbruk och boskapsskötsel.

Under järnåldern blev fasta bostäder, stallar och förrådshus nödvändigt på grund av klimatomställningar. Ängsbruket och fasta åkrar har sitt ursprung från denna tid. Av den öppna marken dominerade ängsmarken över åkermarken ännu in på 1800-talet. Sidvallsängarna (sidläng vid vattendrag) låg vid Djupandalen och Barsällpasset. Hårdvallsängarna (övrig äng på fast mark) tog vid högre upp i terrängen.

Hansta nämns i skrift under 1500-talet (Hane = skogsfågel, hönsfågel). Järvafältet utgjorde då ett gränsområde mellan Järfälla, Sollentuna och Spånga socken. Hansta by bestod av två hemman. På 1600-talet blev Hansta bys två gårdar säteri. Namnet ändrades till Hägerstalund efter förvärvaren Nils Hägerflycht och gården omfattade ca 380 tunnland. Jordbruket lades ned 1954. Hägerstalunds gård vilar idag på kulturhistoriskt intressant mark där fyra karpdammar ligger med sina vallar och kanaler. Säteriet hade fyra underlydande torp; Ekåsen, Solhyllan, Källmoen och Branten.

Vid 1800-talets början förändrades markanvändningen i Hansta i och med skiftesreformen. Ängsmarker odlades upp och jordbruket blev mer effektivt. Genom utdikningar av sidvallsängar och myrmarker blev ytor tillgängliga för odling (karta 3).

Hur ängar, åkrar och skog brukats har haft en stor betydelse för områdets utseende och artsammansättning.

1905 köpte militären Järvafältet och fram till 1960-talet användes området som övningsfält. Hansta var målområde där man bl.a. använde explosiv ammunition. Ytlig projektilröjning har gjorts i området sedan 1963. Blindgångare kan dock fortfarande finnas kvar i marken.

1980 köpte Stockholms stad Hanstaområdet av Sollentuna kommun. Syftet var att bygga bostäder och arbetsplatser. En generalplan för området togs fram 1987 där marken planlades för detta ändamål. Sollentuna och Järfälla bildade naturreservat av sina delar av Järvafältet. Under den här tiden bildades en stark miljöopinion mot att området skulle bebyggas och Förening Rädda JärvafältetA bildades.

I samband med kommunfullmäktiges beslut (december 1994) om Stockholms stads budget för 1995 fick stadsbyggnadsnämnden i uppdrag att "efter samråd med gatu- och fastighetsnämnden planlägga hela Hansta som naturreservat". Kommunstyrelsen beslutade i juni 1995 att utarbeta ett förslag till skydd av Hansta enligt naturvårdslagen samt att genomföra en planprocess enligt plan- och bygglagen för att upphäva områdesbestämmelserna för Hansta. Beslutet är ett viktigt led i arbetet med att långsiktigt säkerställa Stockholms stads och Järvafältets biologiska mångfald och värdefulla kulturmiljöer samt tillgodose stockholmarnas behov av naturområden för rekreation och friluftsliv.

JÄRVA FÄLTET beläget i
Spånga socken, Sollentuna härad,
Solna socken, Danderyds skeppslag,
Jerrfälla socken, Sollentuna härad
af Stockholms län:

JARVA FALLET beläget i
Spånga socken, Sollentuna härad,
Solna socken, Danderyds skeppslag,
Jerrfälla socken, Sollentuna härad
af Stockholms län:

upprättad åren 1908-1909 af
G.E. Milton
Vikarie för förste lantmätaren
C.A. Sjöberg"

Kartan förminskad och
bearbetad till svart/vitt
med utskrift av mark-
slag och åker

W W äng

19

Vegetationsutveckling

Hanstas natur är mångformig, bitvis relativt orörd och bitvis starkt kulturpräglad. Området är beroende av skötsel för att det rika växt- och djurlivet som finns i de många olika livsmiljöerna ska kunna bibehållas. Idag pågår en stark igenväxning av öppna och halvöppna gräsmarker. Igenväxningen leder till biotopförlust, det vill säga att mångfalden av olika naturmiljöer, och därmed även mångfalden av arter, minskar. Denna utveckling är en följd av bristande skötsel och utebliven hävd av kulturmarker.

Om rätt skötsel inte återupptas kommer biotopvariationen minska under de närmsta 10-20 åren med en allt mer ensidig och likartad vegetationssammansättning som följd. Den öppna och halvöppna gräsmarkens artrika delar växer igen ytterligare med sly. Lokalt överbetas vissa gräsmarker. Före detta åkrar hålls emellertid öppna under förutsättning att slåtter och bete fortsätter. Ädellövlundarnas variationsrikedom försvinner i och med igenväxningen och övergår successivt mot blandskog med gran. Skogsbrynens flerskiktade karaktär byts ut mot yngre aspsly och därefter blandskog. De nya skogsmiljöerna ger nya biotoper. Totalt sett förlorar Hansta sin speciella mosaik av biotoper och blir mer ensartat och trivialt.

Öppen mark

Idag slås delar av den öppna marken för foder eller betas av hästar. Inom områdets öppna och halvöppna marker (f d ängs- och hagmarker och åkrar) pågår för närvarande en igenväxning, främst av kantzoner och torrbackar, dit hävdens inte når. Det är där vi idag finner rester av hävdgynnade arter som befinner sig i ett trängt läge. Andra öppna och halvöppna gräsmarker slits hårt av överbete och trampskador.

Hanstas öppna och halvöppna marker som inte hävdas, kommer inom de närmaste 10-20 åren växa igen med buskar och slyskog som övergår till barrblandskog. Ekbackar med varierande och artrik flora, övergår till ett blandskogsbestånd med stort inslag av pionjärlövnträd och barrträd, samt döda eller svårt trängda ekar.

Bryn

Uppslag av asp i brynen ger täta slybestånd som kväver ädla lövnträd och bärande buskar. På sikt ersätts de av skogar med unga aspar som sedan övergår till blandskog. De flerskiktade brynen från ängsbrukets tid har

delvis redan slagits ut och är på väg att övergå till aspskogar.

Ädellövsog

Marken i Hanstas ek- och hassellundar har troligen varit lövbärande sedan bronsålderns värmeperiod. De täta ek- och hassellundarna har fått en naturskogslik karaktär. Om de lämnas för fri utveckling kommer granen att vandra in. Granen kommer på sikt tränga undan eken.

De marker som idag har en omväxlande öppen och sluten ädellövsog, kommer att fortsätta växa igen inom de närmsta 10 - 20 åren. Ekarna kommer på grund av utträngning och sämre ljusförhållanden inte längre utveckla grova stammar och vida kronor. De idag grova ekarna kommer fortsätta att fälla grenar och successivt dö.

Barrskog

Om den naturskogslika barrskogen med lövinslag lämnas för fortsatt fri utveckling kommer den inom de närmsta 50 - 100 åren att få en starkt naturskogslik karaktär med en blandning av unga och gamla träd, död ved och en artrik skogsflora och fauna. I den skogsbrukspåverkade skogen kommer de likåldriga tallarna i pelarsalen att utvecklas mot en barrblandskog under de närmsta 100 åren. De två avverkningsytorna som idag domineras av ung, snårig björk och sly, kommer växa upp under de närmsta 70 åren till en i början tät och snårig blandskog.

Kraftledning

Intill området går en större kraftledning i NO-SV riktning i den östra kanten av Hansta. Kraftledningsgatan röjs regelbundet av energiverket. Vegetationen i kraftledningsgatan (lövsly och högt gräs) fyller en viss ekologisk funktion bland annat som puppkammare för insekter¹.

Projektilröjda områden

Hansta var under tiden som militärt övningsfält målområde för skarpskytte. Djupan och den västra delen av skogen är två målområden med skottskadade träd och spår efter militär verksamhet. Ytlig projek-

¹ Karlsson, B. 1992. Inventering.

tilröjning har gjorts i området. Projektiler kan ännu finnas kvar i marken. Dessa omständigheter ställer speciella krav vid skötseln. Upphittade delar av projektiler får ej röras utan ska rapporteras till närmaste polismyndighet. Vid grävning tas kontakt med förvaltaren som bedömer om projektilröjare ska tillkallas. (Se riktlinjer i skötselplanen).

Upplåtelser och anläggningar i området

Hägerstalunds gård och andra byggnader i dess närhet

Huvudbyggnaden på Hägerstalunds gård nr 1 i figur 3, arrenderas som värdshus. Tre hus, nr 2, 4 och 5 i karta 4, (statar- och grindstugor från 1900-talet) arrenderas ut som bostäder med förråds- och garagebyggnader. Ett hus, nr 3, arrenderas som verkstad.

Hästverksamheter

En militärbod, nr 12 i karta 4, arrenderas och används som stall. Marken kring Hägerstalund arrenderas som beteshagar för hästar. Området är hårt betat. I synnerhet hagmarken norr om vägen där träden har ringbarkats och marken delvis är bar. Avtal om bete finns med gatu- och fastighetskontoret.

Det gamla kokhuset, nr 8 och garagelängan vid parkeringen, nr 7, arrenderas och används som stall och hölada. Marken runt om byggnaderna nyttjas som beteshagar. Avtal saknas för marken.

Tobaksladan, nr 9 och lada nr 13, arrenderas och används som stall och hölada. Intilliggande mark vid tobaksladan nyttjas som beteshagar och en ridbana har anlagts. Avtal

saknas för marken. Hagarna är inte av enhetlig stil och området är skräpigt.

Vägar och stigar i Hansta och resten av Järvafältet används för ridning.

MC-banan

Sedan slutet av 1970-talet har ett område öster om Hägerstalund i Djupans dalgång använts som motocrossbana av Järva motorklubb. Banan ligger på den öppna marken i Djupandalgången. Även skogen norr om dalen har använts för crosskörning. Marken och vegetationen är sliten och sönderkörd. Inom området finns fyra registrerade fornlämningar som är skyddade genom fornminneslagen och som kommit till skada av motocrossverksamheten. Dessa är efter åläggande från länsstyrelsen, inhägnade för att skyddas från fortsatt förstörelse. Bullret från motocrossverksamheten stör övrigt friluftsliv och naturupplevelse vid övningar och tävlingar. MC-banan utgör en barriär i områdets entré. MC-klubben arrenderar två byggnader, nr 10 och 11 i karta 4, som används som klubbhus och förråd.

Upplagsområde

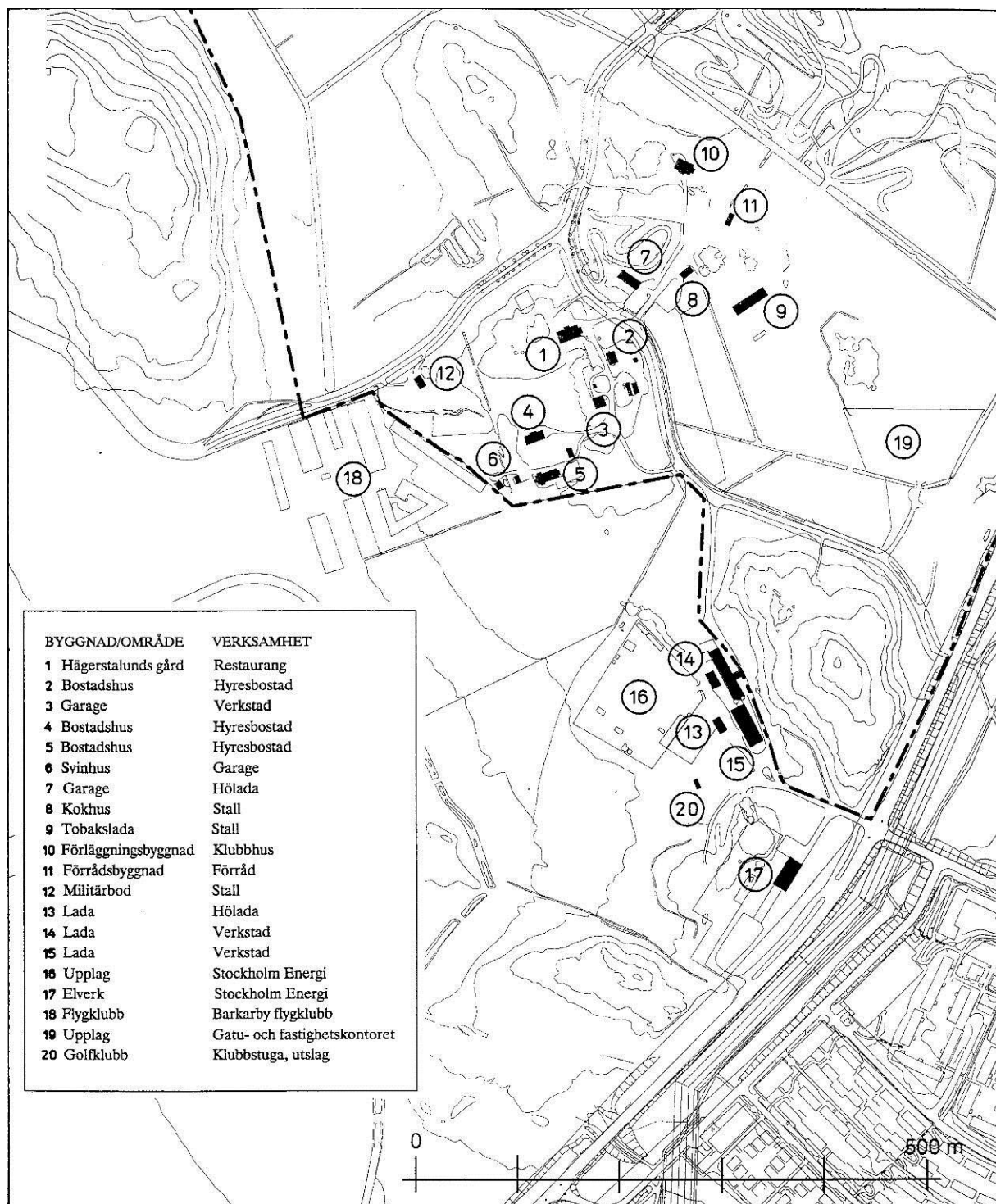
Mellan Akallavägen och den öppna marken i Djupandalen har staden ett upplagsområde för jord e t c, nr 19 i karta 4.

Övriga markvårdsavtal

Avtal om slåtter av delar av Hanstas öppna markerna finns med Bögs gård i Sollentuna. Sollentuna kommun har avtal med gatu- och fastighetskontoret i Stockholm om den norra delen av Barsällpasset som gränsar till Sollentuna. Marken har där restaurerats som fuktäng och betas av nötdjur (highland cattle). Projektet har varit framgångsrikt och Sollentuna planerar för utökning av djur.

Tabell 1. Verksamheternas överensstämmelse med reservatets ändamål

Verksamhet	Överensstämmelse med mål för reservatet
Hägerstalunds gård med bostadsbyggnader	Överensstämmer med reservatet. Regleras av föreskrifter och skötselplan.
Hästverksamheter	I vissa hagmarker är slitaget för hårt. Avtal behöver upprättas och betet/markanvändning regleras. I övrigt regleras ridvägar i skötselplan och föreskrifter.
MC-banan	Verksamheten överensstämmer inte med reservatet. Omlokaliseras.
upplag	Omlokaliseras eller görs om till upplag för skötsel av Hansta och Järvafältet.
Markvårdsavtal	Avtal om bete och slåtter överensstämmer med reservatet. Avtal bör ses över/förnyas och upprättas för fler områden. Regleras av skötselplan och föreskrifter.

Karta 4. Befintliga verksamheter och byggnader i Hanstas södra delar 1997

Värden för friluftsliv och landskapsbild

Friluftsvärdena för hela Järvafältet är av regionalt intresse². Hansta är ett betydelsefullt naturområde på grund av sitt läge, sin storlek, sina samband med övriga grönområden på Järvafältet och sina stora kvaliteter (karta 5) Hansta är rekreations- och friluftsområde framförallt för de boende i nordvästra Stockholm med de ca 100 000 människor som bor i Akalla, Husby, Kista, Rinkeby, Tensta, Hjulsta, Barkarby, Solhem och Bromsten. Det är även ett viktigt rekreationsområde för boende i Sollentuna och Järfälla. Många reser till området för att idka friluftsliv och för att använda området för undervisning, t.ex. skolor och universitet.

Organiserade verksamheter pågår som t.ex. ridning, orientering, vandring och fågelskådning. Ca 20 ridklubbar i Sollentuna, Järfälla och Stockholm använder Järvafältet som ridområde. Flera orienterings-, vandrings-, och pensionärsföreningar använder områdena runt Järvafältet.

Hanstas samlade natur- och kultur ger ett vackert och omväxlande landskap. Ädelövskogens och den öppna markens skönhet och rika växt- och djurliv är en högt skattad friluftsmiljö. Barrskogen av naturskogs-karaktär ger rika naturupplevelser. Den strövvänliga friluftskogen är populär för svamp- och bärplockning. Järvafältets storlek ger en känsla av ett naturområde som är relativt opåverkat och ostört. Trots närheten till E4 och Akallavägen är det förhållandevis tyst i Hanstas inre och södra delar jämfört med övriga Järvafältet.

Hanstaområdet påverkas starkt av buller när motocross eller flygaktiviteter pågår. De uppmätta bullernivåerna från vägtrafik uppfyller idag i stora delar av området, stadens planeringsmål för buller i rekreationsområden (55 dBA) och friluftsområden (40 dBA). Vid bullermätningar i Hanstas södra delar i juni 1994 uppmättes 46-50 dBA som entimmarsmedelvärde, varav en stor del bedömdes härstamma från 20 s.k. hobby-

plan³. En alternativ lokalisering av cross-banan innebär en påtaglig bullerförbättring i området. Särskilt på helgerna då verksamheten kolliderar med friluftslivet.

Anordningar för friluftsliv

Större anläggningar saknas i området men här finns vandringsleder och naturstigar. De genomkorsar området och har goda förbindelser med resten av Järvafältet. Dels genom gångstigar och vägar in i Järfälla och Sollentuna naturreservat dels genom Järvaleden samt en cykelväg söderut till Järva friområde. Avsaknaden av service och anläggningar gör att aktiviteterna har en mer renodlad friluftslivskaraktär.

Slitage- och störningskänslighet

Hanstas skogs- och våtmarker är ekologiskt särskilt känsliga områden (ESKO)⁴. Ek- och hassellundarna är störningskänsliga med tanke på de insekter och svampar som finns i mark, träd och död ved. Hållmarker har ett tunt marktäck som är känsligt för trampslitage. Vissa partier av skogen är störningskänsliga med hänsyn till häckande rovfågel (nordöstra delen).

Friluftslivet störs av buller från Barkarby flygfält och MC-banan. Bullret är inte konstant. Periodvis vid aktivitet, överstiger nivåerna stadens planeringsmål. Hansta är känsligt för ytterligare bullerstörningar särskilt i de öppna markerna i söder där ljudet fortplantar sig genom Djupans dalgång.

Motocrossverksamheten ger ett hårt slitage på mark och fornlämningar. Vissa områden har ett hårt betestryck av hästar. Ridning på stigar med fuktig eller känslig mark ger trampskador i vegetationen.

² Länsstyrelsen i Stockholms län. Naturvårdsprogram för Stockholms län 1994. Arbetsmaterial.

³ Miljöförvaltningens i Stockholm. Bullermätningar 1994.

⁴ Stadsbyggnadskontoret, 1995. Stockholms ekologiska känslighet.

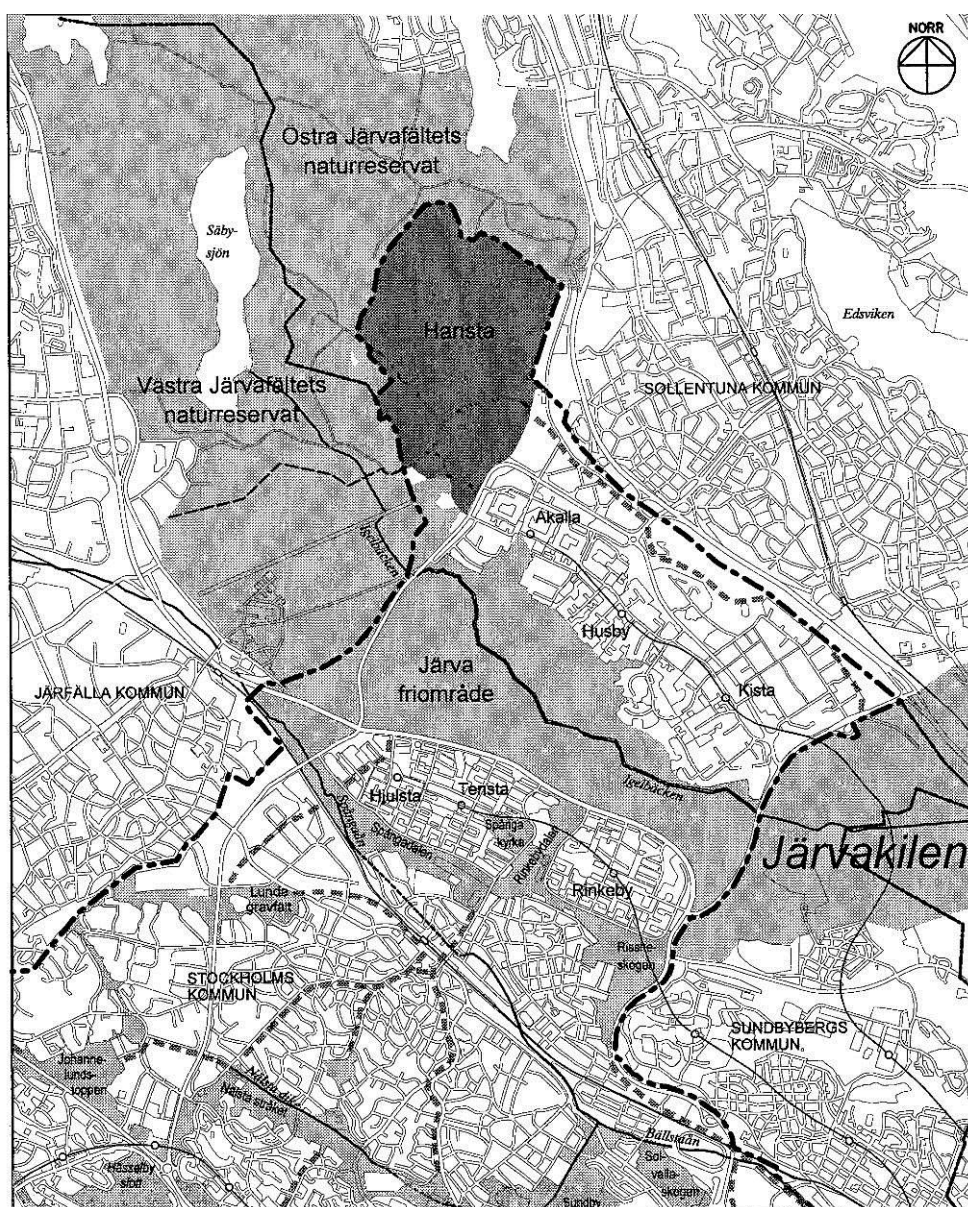
Tillgänglighet

Tillgängligheten är förhållandevis god. (Se karta 10 i skötselplanen). Det går att nå området med kollektivtrafik och bil. Till Hansta kommer man med tunnelbana (linje 11) till Akalla. Därifrån leder gång- och cykelvägar, ca 1 km i nordvästlig riktning, till Hägerstalund.

För den bilburne leder en avfart från Akallavägen in till Hägerstalund. En mindre parkering för besökare till Hansta och Hägerstalunds vårdshus finns. Samtliga vägar i Hansta är avstängda för allmänhetens motorfordon.

Gång- och cykelvägar leder in i området från Järfälla och från Väsby gård i Sollentuna.

Kontakten med övriga grönområden och tillgängligheten i områdets östra och södra delar får inte försämrast. Vid den södra delen mot Igelbäckens dalgång är kontakten och tillgängligheten beroende av den smala kil som förbinder Hansta med Igelbäckens dalgång.

Karta 5. Hansta - en del av Järvakilen

Bearbetad karta ur Stockholms översiktsplan, utställningsförslag 1997, Stockholms stadsbyggnadskontor. Skala 1:50 000.

Historiska lämningar och spår

Kulturlandskapet som bevarats i Hansta, med olika skikt från bronsålder till historisk tid och med fornlämningar i sin rätta miljö, är unikt för Stockholmstrakten. Hela Hansta är av Stadsmuseet klassat som ett område av särskilt intresse för bevarande av fornlämningar och kulturmiljö⁵. De har ett stort pedagogiskt värde för att visa hur människan påverkat och påverkats av sin miljö. Från förhistorisk tid finns gravfält, boplatser och ett ovanligt omfattande fossilt odlingslandskap. Här kan man på ett påtagligt sätt se människans och naturens samspel.

Fornlämningarna sammanfaller ofta med de områden där det finns ädellövträd med lång kontinuitet. De är koncentrerade till området kring Hägerstalunds gård, den sydvästra delen längs Djupans dalgång och i ett nordligt stråk längs några mindre dalsänkor. De ligger i huvudsak på moränmark i utkanten av åkermarken (karta 6).

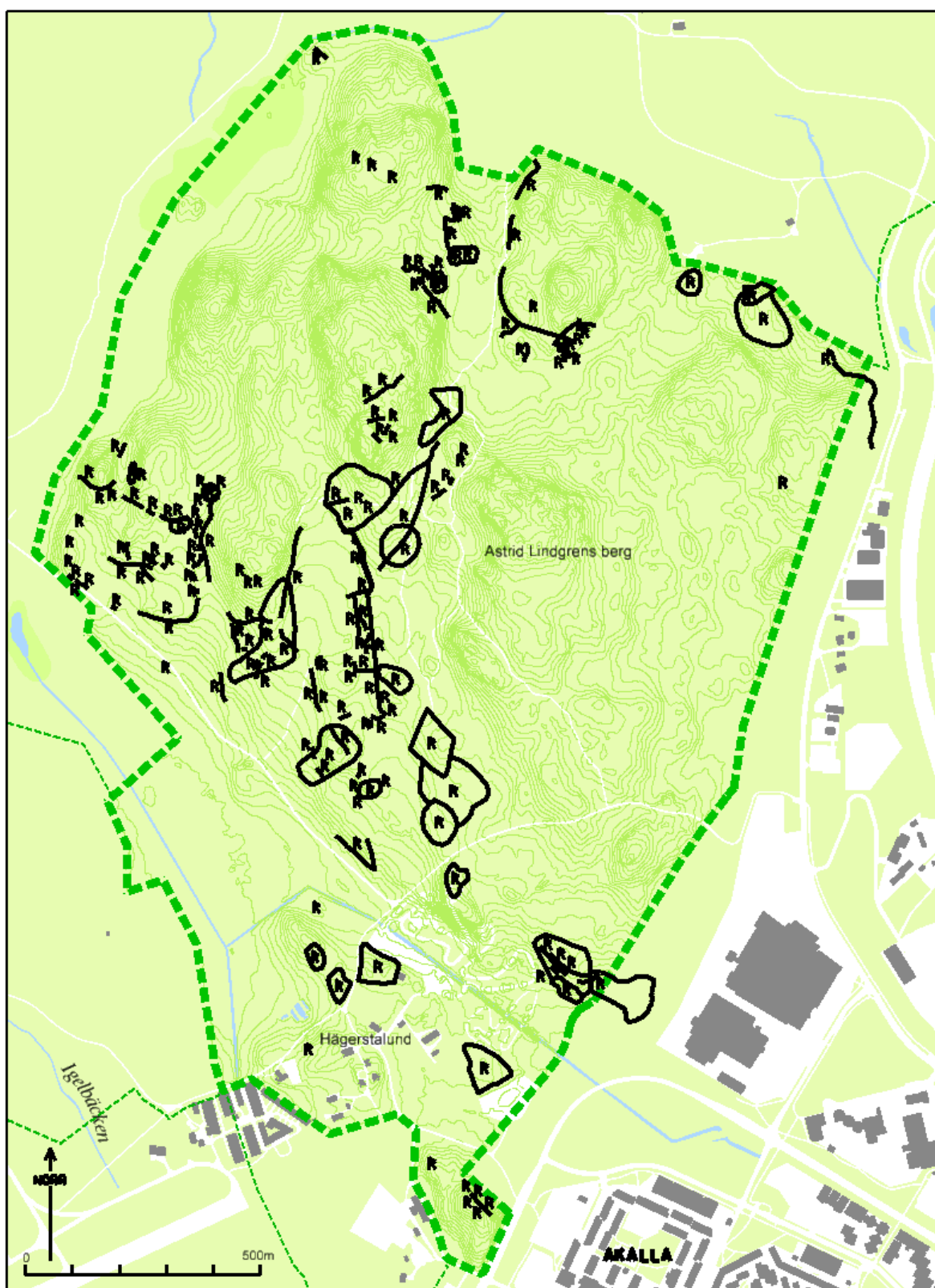
I Hansta finner vi tydliga stensträngar som hägnade in åkrar och ängar (inägor) under förhistorisk tid, kanske ända sedan bronsåldern. Hanstas stensträngar är de enda kända i sitt slag inom Stockholms stads gränser. De flesta fornlämningarna (boplatser, gravar och stensättningar) inom Hansta är daterade till järnåldern. De yngsta lämningarna från järnåldern är två vikingatida runstenar. En av dessa finns kvar (Raä 146a), rest intill den gamla häradsvägen norr om Hägerstalunds gård. Den andra står idag på Skansen.

Hägerstalunds gård äger ett stort kulturhistorisk egenvärde som vittnar om äldre tiders byggnadsskick. Till gårdsmiljön hör även trädgårdstomten och parken med sina karp- och ruddammar. På den öppna marken vid Hägerstalund finns fyra fornlämningar (Raä 147, 148, 149 och 224) bestående av gravfält. Raä 224 kan vara Hanstas gamla bosättning där den Östra gården låg. Fornlämningarna har kommit till skada av motocrosskörningen i området.

I ek- och hassellundarna finns gravfält och stensättningar från bronsåldern (Raä 150 och 238). På de intilliggande hagmarkerna syns odlingsytor och boplatser. Av torpen som lydde under Hägerstalund finns spåren bäst bevarande från Solhyllan och Ekåsen. (Raä 317 och 318). Av Solhyllan och Ekåsen (från 1700-talet) syns husgrunder i skogsbrynen. Odlingsrösen och spår efter odlade och röjda ytor är idag igenväxande hagmarker. Stensträngar (Raä 240) mellan torpen framträder tydligt i terrängen och sträcker sig ca 600 m däremellan. I brynen runt Solhülleängen finns gravfält med skärvstenshögar. (Raä 241, 128). På Solhülleberget syns tydliga stensträngar (Raä 196/371, 370).

I norra delens hagmarker finns gravfält, stensträngar och en älvkvarnssten (Raä 147, 171). I den omgivande granskog finns oregistrerade husgrunder samt en bosättning och stensträng (Raä 170, 193).

⁵ Stockholms stadsmuseum, arbetsmaterial 1995.

Karta 6. Fornlämningar i Hansta
skala 1:10 000

Naturmiljöer

Geologi

Järvafältet karaktäriseras som sprickdalslandskap. Höjdparter med hållmarker ligger centralt i Hansta. Slättmarkerna ligger i utkanterna. Berggrunden utgörs av granit och gnejsgranit. Hanstas geologi är typiskt för Mälardalens sprickdalslandskap.

Moränavlagringar täcker berggrunden eller bildar egna former. På de högre delarna ligger lösa moränavlagringar och i de lägre delarna glaciallera. I södra Hansta finns postglaciala leror. Den största delen av de öppna markerna består av leror. Ett mindre område svallsand finns i anslutning till den postglaciala leran. I Barsällpasset förekommer organiska jordarter som torv och gyttejlera.

I Hansta finns de Geermoräner nordost om sjön Djupan och i skogsområdet nordost om Hägerstalund. Andra spår efter istiden är läsidesmoräner. Stentorg, som är resultat av ursvallningen av moränen vid landhöjningen efter isens reträtt, finns vid flera bergssluttningar. Exempel är stensamlingarna vid Solhülleberget och Astrid Lindgrens berg.

Ekologisk känslighet

Hansta utgör en stor del av Igelbäckens tillrinningsområde. Hansta och Igelbäcken är ekologiskt känsliga områden enligt NRL 2:3. Området är utsatt för en kontinuerlig tillförsel av luftburna föroreningar. Föroreningarna kan ge upphov till negativa effekter som markförsurning, skogsskador och övergödning. De ämnen som är av störst betydelse för dessa effekter är kväveoxider och svavelföreningar. Ser man på de depositions-mätningar som miljöförvaltningen har sammanställt för 1993 kan man göra den grova bedömningen att Hansta belastas med ca 10 kg kväve/ha år och ca 8 kg svavel/ha år. Naturvårdsverket har angett allmänna kritiska belastningsgränser för vad naturen långsiktigt tål. Belastningen av kväve och svavel behöver minska om de värden som reservatet avser skydda inte skall påverkas negativt på lång sikt.

För att minska denna påverkan lokalt från intilliggande vägar och verksamheter, både med avseende på Hansta och Igelbäcken, fyller området närmast reservatets östra gräns en viktig buffrande funktion.

Mosaik av biotoper

Hanstas natur är en mosaik av biotoper som ger livsrum för en mångfald av arter. Här finns gammal barrskog, ädellövskog och rester av ängs- och hagmarker. I de gamla skogarna finns gott om död ved och olikåldriga träd. Hansta är relativt opåverkat av skogsbruk. Dessa faktorer och de naturgivna förutsättningarna ger goda grunder för en artrik flora och fauna. Hotklassade växter och djur finner här en fristad. Hanstas skogsmarker och våtmarkssystem är ekologisk särskilt känsliga områden (ESKO) enligt Naturresurslagen, med sina gamla ädellövsbestånd, livsmiljöer för hotklassade arter och våtmarker⁶. Hanstas skog är den minst rörda större skogen på Järvafältet och i närheten av Stockholms innerstad vilket gör att den har ett bevarandevärde även ur ett regionalt perspektiv⁷.

Blandningen av olika miljöer är av stor betydelse för många djur. Hansta skapar därmed livsrum för krävande arter som finns i området idag. Vissa kräver både gammal barrskog och gammal ädellövskog. Hålhäckare som hackspettar, kattuggla, stare och skogsduva finner boträd i ädellövsbeståndet, men söker föda i omgivande biotoper, t ex jordbruksmarker och barrskog. Nötkråkan pendlar mellan hassellundar och granskog för nöthamstring. Spillkråkan, liksom våra andra hackspettar, behöver träd i gammal skog (asp eller andra lövträd och tall) för att göra bohål. Spillkråkan är nyckelart åt andra fåglar som t ex pärluggla och skogsduva, som utnyttjar spillkråkans gamla bohål. Hanstaområdet anges som extra värdefullt ur ornitologisk synpunkt. Här kan arter som missgynnas av modernt skogsbruk återfinnas som t ex duvhök, stjärtmes, stenknäck och nötkråka. Även järpe, tretåig hackspett och mindre hackspett förekommer tidvis, vilket ytterligare indikerar den gamla skogens kvaliteter⁸. Det stora orörda gammel-skogsområdet, sumpskogen mellan Väsby och Djupan, ek- och hassellundarna samt skogsbrynen är viktiga biotoper för ett rikt fågelliv i Hansta.

⁶ Stadsbyggnadskontoret, 1995. Stockholms ekologiska känslighet. Redovisning av ekologiskt särskilt känsliga områden.

⁷ Länsstyrelsen i Stockholms län. Naturvårdsprogram för Stockholms län 1994. Arbetsmaterial.

⁸ Stockholms universitet 1987. Natur i Hansta. Naturinventering och analys av utbyggnadsplaner. Öjsten, I. Inventering 1992.

I stadens naturinventering klassas Hanstas västra del som ett område med *mycket högt naturvärde* (klass 1) av biologiskt och zoologiskt intresse. Den nordöstra delen och Barsällspasset klassas som områden med *högt naturvärde* (klass 2) av biologiskt och zoologiskt intresse⁹.

Ädla lövträd

De ädla lövträden är koncentrerade till södra delen av Hansta som till stora delar brukats som ängs- och hagmarker. Tätheten skiljer sig mellan olika delar och rymmer därmed olika kvaliteter.

Det största sammanhängande ädellövskogsområdet på Järvafältet återfinns i Hansta. Området har troligen varit lövbärande sedan bronsålderns värmeperiod. Ädellövskogen har utnyttjats som fodermark som sedan fått återgå till naturskog med täta ek- och hassellundar.

Den glesa ädellövskogen innehåller gläntor med bredkroniga träd och rester av ängs- och hagmarksflora. Variationer i öppenheten ger en rad småbiotoper. Den glesa ädellövskogen är under igenväxning och innehåller mycket sly och ungskog av asp.

Ädla lövträd som har lång kontinuitet påträffas även i gårdsmiljön vid Hägerstalund som tidigare var park och trädgård till storgodset. Vid Hägerstalunds gård finns ask-, lind- och ekskogar och en askallé.

Tack vare den långa kontinuiteten i Hanstas ek- och hassellundar finns en rik flora och fauna med arter som kräver just ädellöv för sin existens. En del arter behöver det stabila mikroklimatet, vissa det levande trädet, andra den döda murkna stammen. Ek- och hassellundarna har sedan långt tillbaka hyst kvaliteter såsom gamla träd och död ved vilket många arter kräver.

Den högre faunan är både art- och individrik. Ek- och hassellundarna är rika på bohål, döende lövträd, insekter och gömslen för däggdjur och fåglar som t ex hasselmus, hackspettar och nötkråka¹⁰.

Vissa arter har långsam eller dålig spridning och behöver den långa kontinuiteten för att utvecklas. Många arter hör till en exklusiv

skara med höga krav på marktillstånd. Marken är näringsrik och hyser en intressant lundflora. Markvegetationen har en speciell våraspekt som beror på sen lövsprickning som ger en gynnsam instrålning. Täta mattor av sippor och vårblommor täcker då marken. Senare finner man örter som trolldruva och spenört¹¹.

Mykologiskt är ek- och hassellundarna av intresse för hela riket p g a de hotade svamparter som finns här. Här lever också många hotklassade insekter. Olika svampar med underjordiska fruktkroppar t ex hjörttryfflar som lever i symbios med hassel, sällsynta tickor, igelkottstaggsvamp, blekticka¹² och marksvampar som grå kantarell och gråsvart vårtört är relikter som är beroende av gammal ädellövskog eller solitärer. För vedlevande insekter är de gamla ekbestånden i sydvästra delen, aspbeståndet i den nordvästra delen, storm- och skottskadade granar i västra delen och torrtallar på Solhülleberget de viktigaste biotoperna.

Ovanliga och hotklassade insekter, som behöver murkna lövträd med närliggande bryn och våtmarker med liggande och stående björkar som i Barsällspasset, har hittats vid inventering av området.¹³ Dessa miljöer gynnar både ett rikt insekt- och fågelliv.

Öppen mark

Den öppna marken ligger i Hanstas södra delar i anslutning till ek- och hassellundarna och runt Hägerstalund. Före 1900-talet hävdades den öppna marken genom slåtter och bete. Samtliga ytor har därefter brukats som åkermark. Idag slås de maskinellt för foder eller betas av hästar.

Floran har utarmats p g a dålig hävd och tidigare upplöjning av ängsmark. Den sydöstra ängen har dock även idag en rik ängsflora. Där kan man finna hävdgynnade arter i ett sent skede, som ängsskära (slättergynnad) och ängshavre (betesgynnad). På de övriga öppna markerna i den södra delen hittar man typiska vanliga slåtterarter som hundäxing, timotej och rödklöver.

På åkerholmar och torrbackar återfinns en torrbacksflora med bland annat tjärblomster,

¹¹ Stockholms universitet 1987. Natur i Hansta.

Naturinventering och analys av utbyggnadsplaner.

¹² Nitare, 1981, Kers 1978 och 1979, Lundqvist 1987.

¹³ Bartsch, H. Inventering 1992.

⁹ Fritidsförvaltningen, 1992. Natur i Stockholm.

¹⁰ Biuw, A. 1990. Öjsten, I. 1992

femfingerört, backklöver och harklöver. Dessa är oftast gynnade av bete. Den för Stockholm ovanliga säfferoten växer i ett litet bestånd i området.

Solhülleängens södra kant och ängen väster om den täta ek- och hassellunden, hyser välutvecklade bryn med inslag av ädla lövträd och bärande buskar. I skogsbrynen mellan den öppna marken och skogen finns en flerskiktad flora med värdefulla miljöer för arter både från skog och öppen mark. Brynens buskighet är viktiga miljöer för småfåglar, fjärilar och insekter, både som skydd och som föda.

Hanstas skogsbryn håller till stora delar på att övergå till högväxta asp- och björkbestånd. Graninvandringen börjar på sina håll bli påtaglig. Den bakomliggande barrskogen vandrar ut över den öppna marken.

Skog (förutom ädellövskog)

Skogen är av omväxlande karaktär med olika småbiotoper. Barrskogen dominerar med en blandning av tall och gran på friska moränmarker mellan hållpartier och dalstråk.

Blandskog är relativt vanliga inslag i Hanstas gammelskog. Bestånd av gamla grova aspar finns på några platser i Hansta, dels i skogsområdet, dels i anslutning till den öppna marken.

I de höga partierna dominerar hållmarkstallskogen. På hållmarkerna växer både plattlummer, kråkris och mjölon som indikerar gammal, relativt orörd skog. Hållmarkens torrtallar och det stora antalet storm- och skottskadade träd i granskogen skapar förutsättningar för en rik lägre fauna. Solhülleberget och Astrid Lindgrens berg är två stora, värdefulla hållmarker.

Framförallt den västra delen av skogen är opåverkad av skogsbruk och har en naturskogskaraktär med olikåldriga träd och död ved. Fågellivet är rikt på gammelskogsfåglar som missgynnas av modernt skogsbruk.

Den östra delen av Hanstas skog har en karaktär av lättillgänglig friluftsskog. I ett område ger den grova tallskogen ett mäktigt intryck av en tilltalande pelarsal sedan stormen härjade i området 1969. Den nordöstra delen av barrskogen erbjuder häckningsmöjligheter för duvhök och andra rovfåglar

p g a ostördheten och förekomsten av grova träd.

Två små hyggen finns i den östra delen av barrskogen. De är planterade med tall och är idag mycket täta med framförallt björksly.

Våtmarker

Våtmarkerna i området är viktiga vattenreservoarer och bidrar till en jämnare ytavrinning. Det finns ett stort antal skogskärr och vattendrag inom området. Några av Hanstas våtmarker, som t ex alkärret i barrskogen i den östra delen av skogen, har påverkats av dikning.

Barsällpasset i västra Hansta vid gränsen mot Sollentuna, är ett värdefullt våtmarksstråk (fuktlövskog och fuktängar) dominerat av videbuskar och glasbjörk, vilka har stort värde för både den högre och lägre faunan. Kombinationen våtmarker med bl a liggande och stående döda björkar är en betydande miljö för många arter. Till exempel har man här hittat hotade insekter¹⁴. Området har även blivit en betydande miljö för fågellivet. I de centrala delarna öppnar sig marken med rester av en fuktängsvegetation med till exempel kärrsälting och kärrsilja. Den norra delen av Barsällpasset utgörs av betade sankängar med buskage och skogsbryn av asp.

Djupandalen består av tät fuktlövskog med glasbjörk och vide och fuktängar med kärrvegetation. I fuktlövskogen öster om Djupan har flera sällsynta växt- och djurarter en hemvist som t ex mindre hackspett och svamparna trollhand och sälglätt som lever på döda grenar av sälg och vide¹⁵. En del av vattnet till Djupan avrinner från Hanstaskogen och förs vidare söderut via Djupanån i gränsen mellan Stockholm och Järfälla kommun till Igelbäcken.

Diket vid Djupandalen har en nordvästlig vattenföring och förenar sig med Djupanån. Diket har dålig strömning, dels p g a trasigt avloppsrör under Akallavägen, dels p g a diket bitvis blivit kulverterat under motocrossbanan och delar av kulverteringen har rasat igen. Ett mindre dike rinner även längs med Akallavägen som förenar sig med Igelbäcken i söder.

¹⁴ Bartsch, H. Inventering 1992.

¹⁵ Länsstyrelsen 1992:12. Igelbäcken - Järvafältets pulsåder.

Plandel

Planens disposition

Skötselplanen innehåller tre delar. I den översiktliga delen anges den allmänna inriktningen för skötseln. Mål och riktlinjer ges för olika funktioner (karta 7) och naturtyper i Hansta. En biotopkarta har varit underlag för skötselplanen och återfinns i den detaljerade skötselplanen. Hansta har delats in i 25 skötselområden (karta 8). En tredje del behandlar anordningar för friluftslivet (karta 10). I detta avsnitt anges även riktlinjer för tillsyn av naturreservatet och uppföljning av skötsel.

Disposition och skötsel av mark och vatten

Övergripande mål

Det övergripande målet för Hansta är att för framtiden bibehålla och vårda ett natur- och kulturlandskap och friluftsområde, som bl.a. innehåller ett av länets mest mångformiga ädellövskogsområden, på ett sådant sätt att Järvafältets samlade natur- och kulturkvaliteter stärks. Områdets biotopvariation med artrikt växt- och djurliv skall bibehållas och gynnas. Landskapet med fornminnen och spår från olika epoker av Hanstas långa kulturhistoria, ska bibehållas och vårdas.

Allmän inriktning

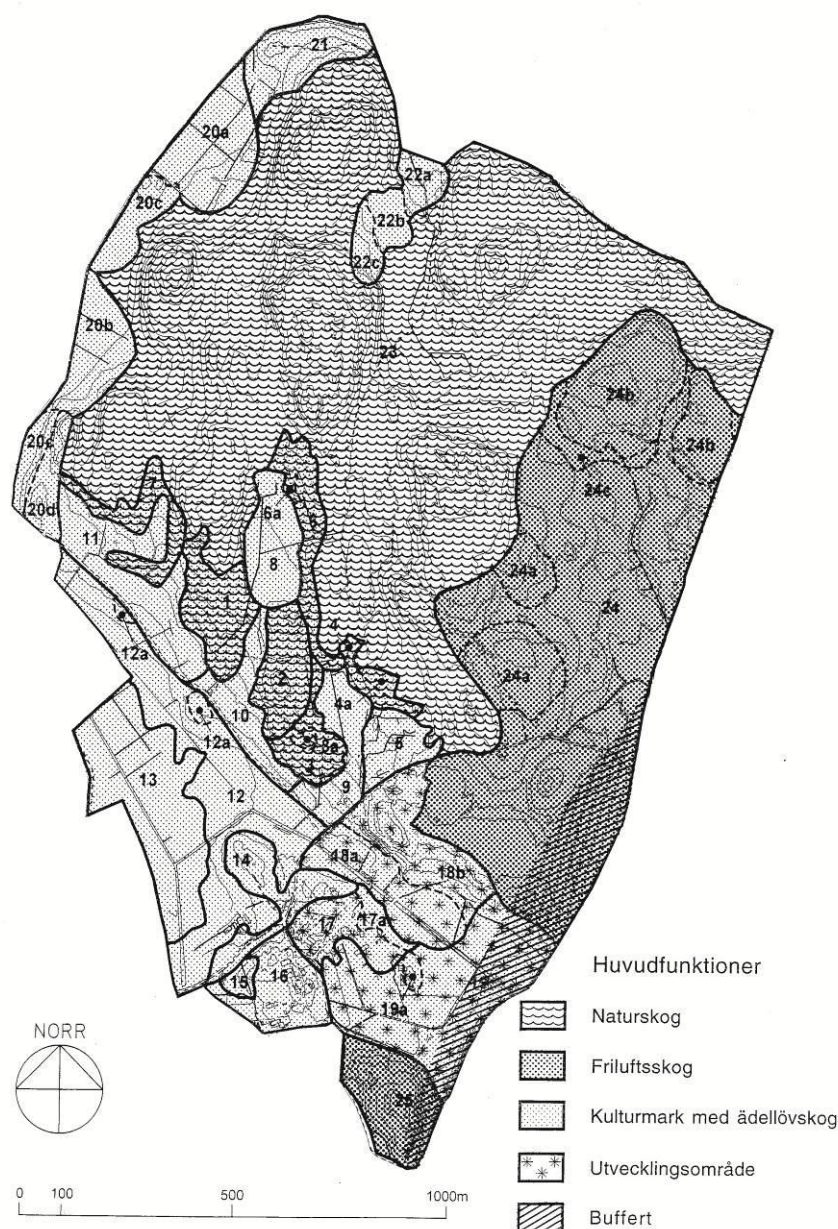
Skötseln av Hansta ska ha följande inriktning:

- Inget rationellt skogsbruk ska bedrivas. Skogliga åtgärder ska bedrivas i naturvårdande syfte och för att skapa en divers markanvändning för en rik mångfald av arter.
- Dagens biotopvariation ska bibehållas och stärkas. Skötseln avser att aktivt motverka och förhindra förluster av biotoper och biologisk mångfald.
- Användande av bekämpningsmedel och gödning ska generellt inte förekomma.

•

Vid eventuella behov av att nyttja sådana i vissa delområden ska användandet regleras i avtal (ex vallodling, trädgårdsodling eller vid eventuella framtida problem med massuppslag av kirs-kål i ädellövskogen).

- I reservatet ska endast arter användas som är naturliga för respektive områdes historiska markanvändning.
- Bullersituationen får ej försämrats jämfört med idag. Stockholms stads planeringsmål för vägtrafikbuller i friluftsområden, 40 dBA ekvivalent, gäller.
- Vägar eller stigar får ej anläggas utöver vad skötselplanen anger.
- Mark- eller luftledningar, med undantag för ev naturgasledning såsom den redovisas i utställningsförslaget till Stockholms översiktsplan 1997, ej dras fram genom området. Åtgärder skall vidtas vid naturgasledning som gör att naturreservatet inte påverkas negativt.
- Grävning. Vid alla former av grävningsarbete måste kontakt tas med förvaltaren som bedömer behovet av om en projektilröjare ska tillkallas, till exempel vid stängsling. Inga särskilda säkerhetsföreskrifter gäller för bete. Djupa gropar efter militär verksamhet måste fyllas igen i beteshagar för att undvika att djuren skadas. Upphittade delar av projektiler får ej röras utan ska rapporteras till närmaste polismyndighet.
- Verksamheter. Verksamheter i området ska passa väl in i områdets karaktär och syftet med reservatet. De ska bidra till ett levande kulturlandskap och förhöja områdets kvaliteter. Avtal ska finnas för alla arrenden och upplåtelser. De ska stämma överens med målsättningen för naturreservatet och skötselplanen.
- Kraftledning. Normalt underhåll av befintlig kraftledning och kraftledningsgata i öst kan ske utan inskränkningar genom denna skötselplan.
- Faunavård och jakt. Faunavård och skyddsjakt ombesörjs av staden genom förvaltaren.

Karta 7. Principskiss för huvudfunktioner och skötsel i Hansta

Generella mål och riktlinjer för kulturmark med ädellövskog

Mål: Kulturmarken ska vara en mosaik av biotoper med omväxlande öppenhet. Ädellövträdsbevuxen mark ska variera med olika täthet från solitära ekar till täta lundar. Arealen öppen gräsmark ska inte minska. Alla områden som varit mer öppna de senaste 30 åren ska långsiktigt öppnas genom röjning, gallring och beteshävd. (se skötselplanen). Inslag av eksolitärer och dungar av särskilt ädellöv och hassel ska gynnas, bibehållas och restaureras.

Välutvecklade bryn med ädellövträd och bärande buskar och träd ska bibehållas och återskapas. Brynen ska vara artrika övergångs-, skydds- och födozoner.

Generella riktlinjer för

Ädla lövträd: Variationen i täthet ska gynnas. Vissa delar ska vara täta. Luckiga delar hålls öppna genom röjning eller bete. Ekar och sekundära ädellövträd som ask och lönn ska gynnas. Städningsåtgärder som borttagande av döda eller döende träd och död ved får ej vidtagas utan skäl. De lämnas för att multna på plats.

Öppen gräsmark: Öppna gräsmarker ska hållas öppna genom slåtter/ bete/slyröjning där slåtter är det mest önskvärda.

Slåtter ska ske i slutet av juli med skärande eller klippande redskap (slåtterbalk) för att gynna slåtterflora. Hävden ska gå så högt upp emot skogskanten som möjligt för att motverka igenväxning. Höet ska alltid föras bort.

Även vid bete är det viktigt att stängsling sträcker sig in i skogen för att få mjuka övergångar i bryn och hindra att den öppna markens yta minskar. Ungnöt bör utnyttjas så långt som möjligt för en god betespåverkan.

Vallodling kan tillåtas på åkermark med trivial kvävegynnad flora (se skötselområdet).

Vid röjning av den öppna marken tas smågran och sly bort. Solitära ekar friställs. Hasselbuskar gallras. En del hasselbuskar tas bort helt, medan de äldsta buskarna lämnas orörda. Andra ädellövträd (ask och lönn) gynnas.

Skogsbryn: Lövträdsinblandning, särskilt ädellöv, olikåldrighet, luckighet och ett artrikt buskskikt så att brynen blir flerskiktade och breda ska eftersträvas.

Vid röjning/gallring av skogsbryn tas smågranar och tallar bort. Sly och ung asp som tar överhand i brynet och börjar bre ut sig över den öppna marken tas bort genom:

- gallring i etapper där 30-50% av bestånden tas bort vid varje tillfälle. Däremellan ska krontaket hinna slutas så att nya uppslag förhindras.
- ringbarkning där träden fälls efter ca 3-4 år.
- röjning av asp med efterföljande bete.

Under aspen kommer undertryckta sekundära ädellövträd som ska gynnas (ask och lönn). Ekar, både gamla och unga, och grova aspar sparas, liksom bärande buskar och träd (slån, rönn, nypon, sälge t c).

Generella mål och riktlinjer för friluftsskog

Mål: Friluftsskog som är mer lättframkomlig för svamp- och bärplockning. En mosaik av skogsmiljöer som brukas för naturvård (plockhuggning, försiktiga luckupptag och skogsbete).

Generella riktlinjer: Friluftsskogen ska ha en mer öppen karaktär. Skogsskötsel ska göras i naturvårdande syfte för att öka mosaiken. Skogsbete föregås av försiktig huggning, utglesning av träd och buskskikt. Skogsbete är lämpligt i vissa områden som har fornlämningar. Enstaka mindre luckupptag kan göras för att skapa en mer mångformig omväxlande skog och gynnar artdiversiteten. Vid luckupptag lämnas minst 30 procent av träden. Plockhuggning för föryngring och öppenhet och för framkomlighet görs vid behov. Hänsyn måste tas till de häckande rovfåglar som finns i området. Inga städåtgärder får vidtas. Impediment, våtmarker, rasbranter och liknande lämnas alltid för fri utveckling. Transporter av virke ska ske på tjälad mark. Alla markskador ska lagas.

Generella mål och riktlinjer för naturskog

Mål: Ett av skogsbruket ej påverkat skogsområde med olikåldrig skog bestående av barrskog med lövinslag och död ved, som kan utvecklas vidare mot naturskog.

Generella riktlinjer: Naturskogen lämnas för fri utveckling. Inga städåtgärder (borttagande av döda grenar och stammar på träd och mark) får vidtagas.

Generella mål och riktlinjer för utvecklingsområde

Mål: Natur- och kulturmark som används som rekreationsytor, slåttermark, betesmark eller för vallodling. Området är en del av entrén till Hansta, med anläggningar för information, rastplatser och parkering i liten skala för besökare. Kring Hägerstads byggnader (bostadshus och Hägerstads gård) finns trädgårdar och kulturmark (öppen/halvöppen mark och ädellövträd).

Generella riktlinjer: Marken som idag är störd ska återställas till naturmark. Området utvecklas till ett attraktivt entréområde. Aktiviteter och verksamheter som överensstämmande med syftet för reservatet gynnas. Befintliga byggnader utnyttjas och utvecklas för syftet.

Generella mål och riktlinjer för buffertzonen

Mål: För att minimera risken för att hydrologiska störningar, buller och utsläpp av föroreningar från vägområdet, behövs en buffert som skydd mellan Akallavägen och Hanstas värdekärna. Landskapsstrukturen med öppen mark och skogsmark ska bevaras och stärkas.

Generella riktlinjer: Skog och annan vegetation ska skyddas mot buller och föroreningar. Markområdena ska vårdas. Vegetationen vårdas aktivt och utvecklas/förstärks i området. Diken/vattendrag skyddas från föroreningar och försämrade vattenföring. Skyddszoner skapas längs diken med välutvecklad vegetation (träd, buskar och gräs).

Generella mål och riktlinjer för fornlämningar

Mål: Fornminnen och andra spår från olika epoker av Hanstas kulturhistoria ska bevaras i miljöer som gynnar både kultur- och naturvärden.

Generella riktlinjer: Røjning av fornlämningar i naturskog och ädellövskog görs försiktigt. I öppen kulturmark ska røjning och friläggning vara mer aktiv. Bete är förenligt med skötsel av fornlämningar i öppen mark och kan förhöja upplevelsen. Skogsbete kan ske där detta finns angivet i skötselplanen. Betestrycket ska vara anpassat så att slitage inte uppstår.

Särskilt intressanta och värdefulla fornlämningar märks ut med skyltar med förklarande information. (Se respektive skötselområde). Skötseln ska ske i samråd med stadsmuseet.

Generella mål och riktlinjer för vattendrag, diken och våtmarker

Mål: Vattendrag och våtmarker är värdefulla miljöer i Hansta och som tillrinningsområden till Igelbäcken. Deras kvaliteter ska bevaras eller stärkas. Våtmarker och vattendrag som är under igenväxning, har kulverterats eller på annat sätt förändrats negativt restaureras/återskapas.

Generella riktlinjer: Vattenflöden återskapas och våtmarker restaureras. Kulverteringar tas bort. Åtgärder som återskapar ett naturligt lopp för Djupanån och som gör att Igelbäckens tillflöde av vatten ökar är positivt. Likaså i andra områden som Barsällpasset och Alkärrret är åtgärder som bibehåller/restaurerar/återskapar våtmarker positivt för Hansta.

Skötselområden

Hansta är indelat i 25 skötselområden (karta 8, sid 44). Områdena beskrivs kort och för varje område preciseras mål. Åtgärderna delas upp i istandsättningsåtgärder och underhållsåtgärder där 1 är den åtgärd som har högst prioritet.

Skötselområdena har olika behov av hur snabbt skötseln måste sättas in och har olika arbetskrävande och skötselintensiva karaktärer. Prioriteringsordning av områdena redovisas nedan.

Prioritet 1:

Ädellövlundarna (område 1, 2, 3, 4, 6, 7) och den öppna marken (område 5, 8, 9, 10, 11, 12) i Hanstas södra delar samt kring Hägerstalund (område 14-19) är de områden som ska prioriteras för skötsel både med hänsyn till naturvärden och fornminnen. Dessa områden är de som är av störst behov av skötsel. Åtgärderna måste sättas in omgående. Naturskogen i Hanstas centrala delar (område 23) ska lämnas för fri utveckling. Dessa områden har prioritet 1.

Prioritet 2:

Barsällpasset (område 20) och den öppna marken med fornlämningar i norra delen av skogen (område 22) har prioritet 2.

Prioritet 3:

Friluftsskogen i Hanstas östra del (område 24 och 25), fuktstråket i Djupandalen (område 13) och lövskogen i nordvästra delen har prioritet 3.

Skötselområde 1

Beskrivning: Tät ek- och hassellund i ett sent utvecklingsstadium med gamla, döende och döda ekar, hasselsnår, gamla aspar och exklusiva svampar och insekter. Fornlämningarna Raä 128 (gravfält och äldre odlingsytor, ev boplatz) och Raä 198 (terrassering) finns i området. Graninvandring kan bli ett hot mot ekarna. De grova ekarna är trängda. Brynen mot område 10 har bitvis kraftiga inslag av aspsly som är på väg att övergå till aspskog.

Mål: Tät lund som i stort sett utvecklas fritt till en ädelnaturskog. Bevara fornlämningar i lundmiljö.

Istandsättningsåtgärder:

Prioritet 1. Små granar (< ca 40 år) tas bort. Trängda ekar friställs försiktigt. I övrigt får skogen utvecklas fritt.

Prioritet 2. Aspbrynen gallras i etapper (se generella riktlinjer för skogsbryn).

Underhållsåtgärder:

Prioritet 1. Borttagande av små granar. Fri utveckling av skogen.

Prioritet 2. Skötsel av bryn genom gallring som ovan.

Skötselområde 2

Beskrivning: Ek- och hassellund med en omväxlande tät och öppen karaktär med exklusiv och värdefull flora och fauna som hotade svampar och insekter. Här har hasselmus påträffats. Ekarna är svårt trängda. Fornlämning i området är Raä 150 (gravfält och boplatz) och Raä 238 (stensättning och stensträng). Brynen mot område 10 har kraftiga inslag av aspsly och är på väg att övergå till aspskog. Brynet mot Solhyllängen är flerskiktat och välutvecklat.

Mål: Ek- och hassellund med omväxlande tät och öppen karaktär och välutvecklade bryn. Fornlämningar i lundmiljö.

Istandsättningsåtgärder:

Prioritet 1. För att ge ek och hassel möjlighet till föryngring krävs gallring. En del hasselbuketter sågas ned helt eller glesas ur för att nya uppslag skall kunna ske. Stora ekar frihuggs. Røj smågran och sly. Asp tas bort före hassel för att motverka att nya uppslag av asp sker. Andra ädla lövträd gynnas vid röjning såsom ask och lönn. Bärande buskar och träd gynnas. Vid fornlämningarna röjs och gallras lunden och fornlämningarna skyltas upp. Sökning bör göras för att ta reda på om hasselmusen är bofast i området så att hänsyn kan tas vid skötsel.

Prioritet 2. Aspbrynen med yngre aspar gallras i etapper där 30-50% tas bort i varje etapp. Däremellan sluts krontaket och nya uppslag hindras.

Underhållsåtgärder:

– Röjning och gallring i lunden. Skötsel av bryn enligt ovan.

Skötselområde 3 och 4

Beskrivning: Ädellövlund med gläntor och lövängar, variationsrika bryn och fornlämningar efter torpet Ekåsen, Raä 317 och Raä 239, 243 (stensträng och stensättning). Områdena är under igenväxning. Under aspidån kommer sekundära ädellövträd som ask och lönn.

Mål: Områdena skall ha omväxlande karaktär med olika grad av öppenhet med ädellöv.

Istandsättningsåtgärder:

- Friställ stora ekar. Gallra i hasselbestånden. Røj sly och små granar (se område 2).

Underhållsåtgärder: Alternativ där nr 1 är mest önskvärd insats.

- 1) Røjning och slåtter av de öppna gläntorna 3a och 4 med slåtterbalk.
- 2) Bete av får eller nöt för att hävda de öppna gläntorna och hålla undan för igenväxning.
- 3) Røjning.

Skötselområde 5

Beskrivning: Öppen mark med ädellöv och rester av en slåttergynnad flora t ex slåtterblomma. I området finns spår från äldre bebyggelse, Raä 360. Området är under igenväxning. Det är bitvis planterad med gran (ca 10 år) som kommer under en likåldrig aspskog. Enstaka äldre träd (ek, ask, tall, asp) finns i området.

Mål: Ädellövshage med hävdgynnad flora.

Istandsättningsåtgärder:

- Røj sly och smågranar. Granplanteringen och aspen tas bort (successivt med utbyte mot ädla lövträd som kommer under). Friställ solitärer och låt små dungar av lövträd vara kvar.

Underhållsåtgärder: Alternativ där nr 1 är mest önskvärd insats.

- 1) Slåttas med slåtterbalk.
- 2) Bete av nöt eller får.
- 3) Røjning.

Skötselområde 6

Beskrivning: Skogsbryn med blandskog av ädla lövträd (ek och hassel), björk, gran och framförallt asp. Fornlämningar finns av torpet Solhyllan, Raä 318. Mellan torpet Solhyllan och Ekåsen syns delar av en stensträng, Raä 240. Brynet har varit påverkat av skogsbete fram till 1800-talet.

Mål: Variationsrikt flerskiktat bryn med blandskog med ädla lövträd och buskar i trappsteg. Fornlämningen av torpet präglar brynets flora och öppenhet.

Åtgärder:

På och närmast stensträngen mellan torpen och på husgrunden tas träden bort så att fornlämningarna tydligt framträder. Skyltar sätts upp där stigar korsar eller går nära

stensträngen och vid torpen, där den historiska bakgrunden till fornlämningarna återges. Skötsel av bryn, se generella riktlinjer.

Skötselområde 7

Beskrivning: Flerskiktat, välutvecklat skogsbryn med äldre blandskog och ädel-lövsinslag. Fornlämning Raä 124 (stensträng) finns i området.

Mål: Välutvecklat skogsbryn med ädellöv.

Underhållsåtgärder:

- Försiktig slyrøjning enligt generella riktlinjer för skogsbryn.

Skötselområde 8, 9, 10 och 11

Beskrivning: Före detta åkermark med åkerholmar, lövskogsdungar och solitärer. Större delen av område 8-11 hävdas i dag genom maskinell slåtter. I område 11 bedrivs vallodling.

Mål: Öppen mark med solitärer, torrbackar och grupper av buskar och lövträd i den öppna marken. Hävd genom maskinell slåtter. I 11 kan fortsatt vallodling tillåtas.

Istandsättningsåtgärder:

- Røj sly och gran. Område 9 betas av och markens håligheter jämnas till och fylls igen så att området kan slås med maskin.

Underhållsåtgärder:

- Slåtter med maskin. Områdena 8 och 9 slåttas eller betas av nöt eller får.

Skötselområde 12

Beskrivning: Före detta åkermark med lövskogsdungar i 12a. Området hävdas i dag genom maskinell slåtter och hästbete.

Mål: Öppen mark som hävdas genom slåtter eller bete.

Underhållsåtgärder:

- Slåtter eller bete.

Skötselområde 13

Beskrivning: Djupandalen. Fuktstråket från sjön Djupan i Sollentuna, består av tät fuktlövskog med mycket glasbjörk och gläntor med fuktängar som har betats. I dalen rinner en bäck som senare förenar sig med Igelbäcken.

Mål: Fuktlövskog med omväxlande öppen och sluten karaktär.

Åtgärder:

- Fri utveckling tills vidare.

- På sikt återskapa ett förlopp för Djupån tillflöde. Gamla sälgar och viden, även döende och döda, sparas i Djupandalen.

Skötselområde 14

Beskrivning: Öppen mark med solitärer, holmar och dungar med ädellöv och asp. Längs Häradsvägen förbi Hägerstalunds gård löper en askallé (som omfattas av biotopskyddet, NVL). Träden har tidigare varit hamlade. I området finns fornlämningar som gravfält, stensättningar och runsten, Raä 146 a och b. Området norr om vägen där karpdammarna ligger, betas idag hårt av häst (rasthage). Bitvis är marken bar och träden ringbarkade. Väster om vägen ligger fornlämningen Raä 147, ett gravfält, som är sönderkört av motocrossverksamhet.

Mål: Område rikligt med ädla lövträd på ryggar, holmar, i dungar och som solitärer. Askallén ska bevaras. Fornlämningarna ska vara väl framträdande och lättillgängliga. På en längre sikt restaureras och återställs karpdammarna.

Istandsättningsåtgärder:

Prioritet 1. En avgränsning med stängsel sätts upp för att reglera betestrycket så att inte träden ringbarkas. Marken vid Raä 147 restaureras.
Prioritet 2. Föryngring av allén bör påbörjas inom 20 år genom att plantera en rad ask eller lind bakom eller mellan träden i nuvarande allén.

På längre sikt restaurera/återställa karpdammarna.

Underhållsåtgärder:

- Avbetning under perioder för att framhäva fornlämningar och hävda den öppna marken med ädla lövträd och buskar.

Skötselområde 15

Beskrivning: Öppen mark med inslag av ädellöv. I området finns en byggnad som arrenderas som stall. Ett gammalt gränsröse ligger inom området. En stenmur utgör gränsen mellan område 15 och 16.

Mål: Öppen mark med inslag av ädla lövträd som solitärer eller i dungar. Verksamheter i byggnaden får ej förändra markanvändningen.

Åtgärder:

- Gränsen för gårdsplanen får ej sträcka sig längre än inom område 15. Ädla lövträd ska gynnas.

Skötselområde 16

Beskrivning: Gårdsmiljön med det gamla säteriet Hägerstalund präglar karaktären på omgivande marker och byggnader. Gården arrenderas som värdshus. Området har rikligt med dungar av ädla lövträd, buskar och trädgårdsväxter.

Mål: Bevara herrgårdsmiljön med ädellövträd, buskar och trädgård.

Underhållsåtgärder:

- Ädla lövträd ska gynnas. I övrigt sköts området som trädgård med buskar, klippta gräsmattor och trädgårdsväxter.

Skötselområde 17

Beskrivning: Öppen mark. Stora delar av marken är grusade och används som uppställningsplats för fordon och skräp. I västra delen finns en parkering. En garagelänga som används som hölada finns i anslutning till grusplanen. Två byggnader (det gamla kokhuset och tobaksladan) arrenderas och används som stall. På kullen i område 17b arrenderar Järva MC-klubb två byggnader till klubbhus och förråd.

Mål: Området ska vara porten till Hansta. Verksamheter ska ge liv åt kulturlandskapet. I området ska verksamhet bedrivas i stil med historisk markanvändning som framhäver kulturmiljön kring Hägerstalund.

Istandsättningsåtgärder:

- Området städas upp från skräp. Grusytorna tas bort, förutom på parkeringen. Marken restaureras som öppen gräsmark med enstaka och grupper av träd och buskar som ramar in området. Arter som förekommer i Hansta används, främst de ädla lövträden ask, lind, lönn och ek samt buskar som slån, rönn, nypon, sälk e.t.c. Ädellövsly gynnas och får växa upp till träd i området. Anläggningar, se anordningar för friluftslivet.

Skötselområde 18

Beskrivning: Före detta åkermark och sydsluttande ekbacke med fornlämningar Raä 148 och 149 (gravfält och terrasseringsar). Området nyttjas idag som motocrossbana. Ett dike som är ett tillflöde till Djupån rinner, bitvis kulverterad, genom området. Delar av rören har rasat samman. Mark och fornlämningar är tydligt påverkade av motocrosskörningen.

Mål: Den öppna marken används som rekreationsyta, slåttermark eller vallod-

ling/åker. Skogsbacken återställs som ekbacke. Fornlämningarna bevaras i öppen mark och skog.

Istandsättningsåtgärder:

- MC-spåren fylls igen i 18a och b. Pålagt grus schaktas bort. Jord läggs på. Marken sås med ängsfröblandning eller odlas som åker i 18a. Diket öppnas. Rören för kulverteringen av vattnet tas bort eller restaureras där det finns behov av att ha övergångar. Skräp och staket tas bort. Spåren i ekbacken 18b fylls igen. Vegetationen får sedan återhämta sig naturligt. Fornlämningar restaureras och märks ut med skyltar.

Underhållsåtgärder:

- Maskinell slåtter av 18a.

Skötselområde 19

Beskrivning: Före detta åkermark med fornlämning Raä 224 som är ett gravfält/en bebyggelseplats som kan vara Hanstas gamla bosättning Östergården. Idag betas området (bitvis hårt) av hästar. En ridbana har anlagts mellan tobaksladan och Raä 224. Staden har ett upplag i området. Områdets östra kant utgör en buffert mot Akallavägen för buller och föroreningar.

Mål: Öppen mark med hagar i enhetlig, enkel och vacker stil som passar in i gårdsmiljön. Fornlämning i öppen hagmark. Östra kanten buffrar mot buller och föroreningar.

Istandsättningsåtgärder:

- Området städas upp från skräp. Stängslena ska vara tåliga och av enhetlig, enkel stil.
- Upplaget används för skötsel av Hansta och Järvafältet. Annan verksamhet flyttas. Området anpassas i sin utformning och med vegetation, för att smälta in i entréområdet.

Underhållsåtgärder:

- Hästbete kan tillåtas i området men med ett tryck så att inte marken betas bar. Fornlämningen Raä 224 betas av under en kort period varje år.
- Upplagsområdet för skötseln av Hansta vårdas.
- Mark och vattendrag/diken skyddas i den buffrande östra del med vegetation (se riktlinjer för buffertzonen).

Skötselområde 20

Beskrivning: Barsällpasset, ett fuktstråk med fuktlövskog och fuktängar. 20a och b är fuktängar med fuktängsvegetation som slätterblomma, kärrsälting och kärrsilja. 20a betas delvis av nöt (highland cattle) från Sollentuna kommun. Sollentuna har skapat våtmarker i 20a och på Sollentunas sida som blivit fågelrika betesmarker. 20c består av fuktlövskog med björk och vide-snår och omväxlande liggande och stående döda träd. Området är fågel- och insektsrikt. 20d är en ekbacke med torrbacksflora och buskar. Tidigare låg torpet Branten här. I den södra delen växer igelkottstaggsvamp.

Mål:

- 20a och b: Fuktäng betad av nöt.
- 20c: Fuktlövskog med rikt fågel- och insektsliv.
- 20d: Ekbacke med torrbacksflora.

Istandsättningsåtgärder:

- Prioritet 1. Bete av nöt i 20a. Staketet flyttas högre upp mot skogen där den gamla gränsen för den öppna marken gick. Den öppna marken vidgas och den sista biten mot bergssidan skogsbetas. 20c lämnas utan åtgärder för fri utveckling.
- Prioritet 2. Bete av nöt i 20b. Uppsättning av stängsel. Djuren leds till området via vägen på Sollentunas sida.
- Prioritet 3. Stängsling och fortsatt bete ner i område 20d.

Underhållsåtgärder:

- Bete av fuktängar. Rönjning av unga granar, unga lövträd och den sly som inte äts upp av nötdjuren kan behövas. Solitärer och grupper av stora ekar och aspar samt en del björk lämnas.

Skötselområde 21

Beskrivning: Lövskog med igenväxande gläntor, gamla och döda ekar och stora granar. Området var tidigare öppet med enstaka ekar.

Mål: Olikåldrig, blandad lövskog med gläntor. Barrskogen får ta vid i de högre partierna.

Istandsättningsåtgärder:

- Prioritet 1. Ta bort mindre granar i de lägre partierna. De stora gamla granarna lämnas och får självdö. All gammal ved lämnas.

Underhållsåtgärder:

- Rönjning av smågran.

Skötselområde 22

Beskrivning: 22b är igenväxande ängs- och hagmark med en torrbacksflora i de högre partierna. Gravfält, stensträngar och en älvkvarnssten, Raä 147 ligger i den öppna marken. I granskogen i 22c väster om hagmarken finns spår av gamla bosättningar, Raä 170 och en stensträng, Raä 193 samt husgrunder som inte är registrerade. 22a är igenväxande fuktlövskog/fuktängar med mycket björk.

Mål: Öppen ängs- och hagmark med fornlämningar i område 22b som betas. Fuktlövskog i 22a ska utgöra förbindelsen mellan 22b och de öppna markerna i Sollentuna. Granskogen med fornlämningarna i 22c skogsbetas.

Istandsättningsåtgärder:

Prioritet 1. Røj smågran och sly i område 22b och friställ stora ekar. Røj och frilägg samt märk ut fornlämningarna.
Prioritet 2. Sätt upp stängsel med genomgångar i 22b och c som sedan betas.

Underhållsåtgärder: Alternativ där 1 är mest önskvärd insats.

- 1) Bete av får som tar sly och frilägger fornlämningarna i 22b. Betet ska sträcka sig upp i granskogen i 22c vid fornlämningarna så att dessa görs synliga.
- 2) Slåtter av 22b.
- 3) Røjning i 22b och c.

Skötselområde 23

Beskrivning: Variationsrik gammal naturskog med rikt djurliv, dominerad av barrträd, men även med ett visst lövinslag. Olikåldriga träd, död ved, våtmarker, fuktlövskogar och hållmarker gör att området är mycket variationsrikt. Runt om och på Solhülleberget finns rikligt med fornlämningar. Raä 370, 196/371 är stensträngar på berget. Öster om Solhülleberget ligger Raä 194 (gravfält). På "Tvisteberget", norra delen av Hanstaberget, finns en stensättning Raä 195/369. Öster om skötselområde 6 finns rester av gamla odlingsrösen, stensättningar och gravfält, Raä 151, 241, 368. I den sydvästra delen av skogen ligger stensättningar, Raä 127, 197.

Mål: Naturskog.

Åtgärder:

Fri utveckling mot naturskog. Utmärkning av fornlämningar på Solhülleberget och de som ligger öster om skötselområde 6.

Skötselområde 24

Beskrivning: Barrskog med lövinslag som är något påverkad av skogsbruk genom plockhuggning. I området finns två mindre hyggesytor (24a) planterade med tall där björk uppslaget är rikligt, ett dikat alkärr (24c) samt en ståtlig tallpelarsal (24b) där beståndet är likåldrigt. I nordöstra delen häckar duvhök. Den sydöstra delen har en buffrande funktion mot buller och avgaser.

Mål: Mosaik där skogen får ha en friluftskaraktär, lättillgänglig för svamp- och bärplockning och som strövskog med varierad skötsel för att gynna ett mångfald av skogsmiljöer. Områdets vegetation skyddas som en buffert mot buller och avgaser.

Istandsättningsåtgärder:

Prioritet 1. Skogsskötsel med försiktig gallring av hyggesytorna 24a för att få en trädslagsblandning och skog med olika successionsstadier.
Prioritet 2. I pelarsalen 24b görs försiktiga luckupptagningar för att skapa en återväxt av tall. Tallen gynnas vid skötseln. Gran tas bort.
Prioritet 3. Små luckupptagningar. Plockhuggning kan göras inom mindre delområden för att skapa en mer omväxlande skog. Alkärr 24c däms för att återskapa fuktigheten.

Underhållsåtgärder:

- Plockhuggning och gallring. I tallpelarsalen skall tallen gynnas.
- Mark och vattendrag vårdas för att utgöra buffert mot buller och avgaser i den sydöstra delen (se riktlinjer för buffertzon).

Skötselområde 25

Beskrivning: Barrskog med lövinslag. Områdets östra kant har en buffrande funktion mot buller och avgaser från Akallavägen.

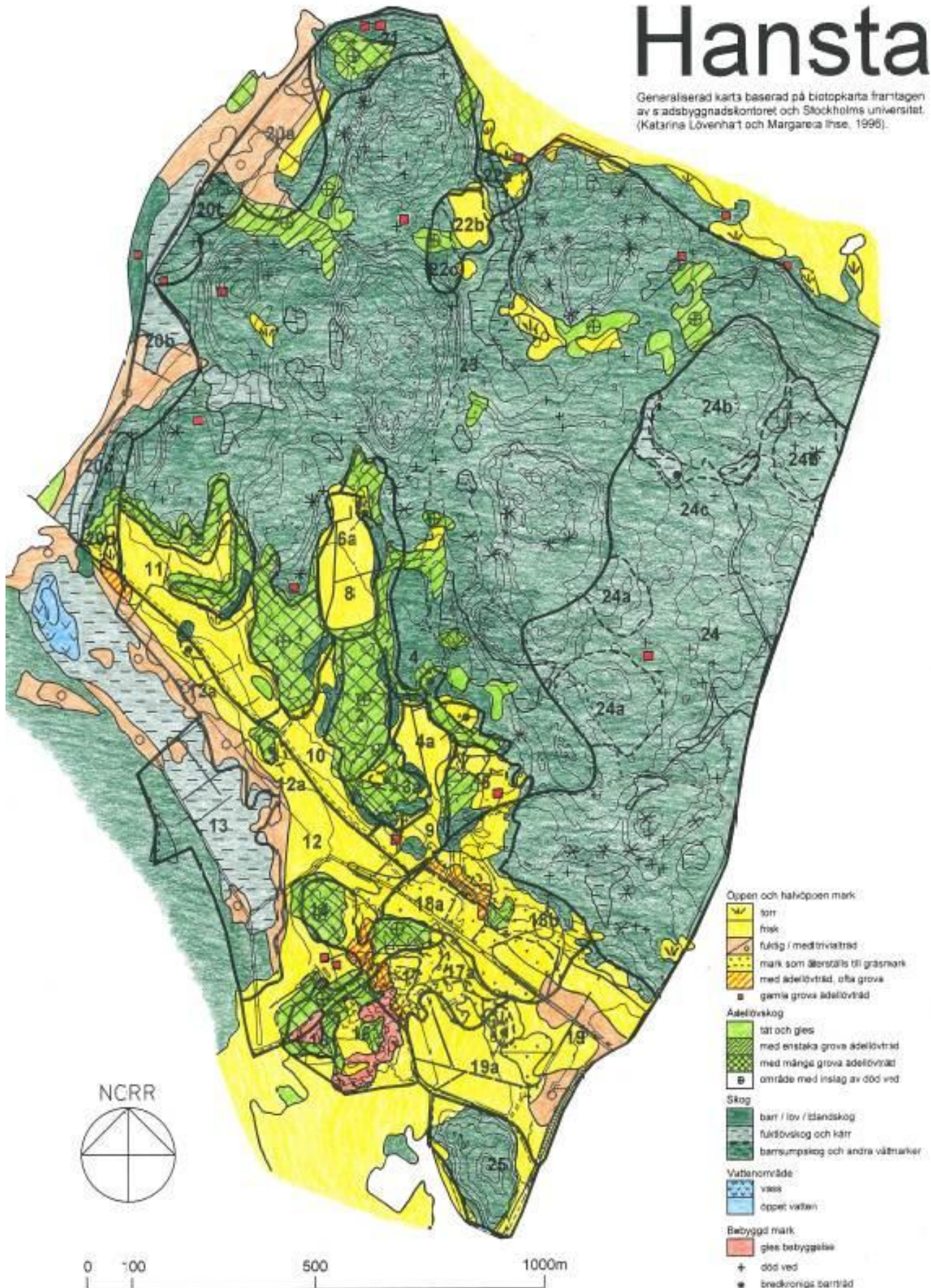
Mål: Mosaik där skogen får ha en friluftskaraktär, lättillgänglig för svamp- och bärplockning och som strövskog med varierad skötsel för att gynna en mångfald av skogsmiljöer.

Underhållsåtgärder:

- Lätt gallring, skötsel av bryn.
- Mark och vattendrag/diken skyddas i den buffrande östra delen med vegetation (se riktlinjer för buffertzon).

Hansta

Generaliserad karta baserad på biotopkarta framtagen av sadsbyggnadskontoret och Stockholms universitet. (Katarina Lövenhult och Margareta Ihse, 1998).

Karta 8. Biotopkarta med skötselområden

Anordningar för friluftslivet

Övergripande mål

Området ska inbjuda till naturupplevelser och bibehållas och vårdas som en tillgång för den naturströvande allmänheten. Enkla anordningar ska uppmuntra och skapa förståelse för ett umgänge med naturen på dess villkor.

Tillgänglighet, anläggningar

Beskrivning: Befintliga vägar till området är tillräckliga för att tillgodose tillgängligheten till Hansta. Vägar in till Hansta och Järvafältet går genom området och skapar förbindelse med Järva friområde (Igelbäckens dalgång från Hästa till Järva). Bättre parkeringsmöjligheter vid Hägerstalund och skyltning av parkeringen behövs samt information om området.

Mål: Området kring Hägerstalund ska fungera som port och informationscentrum till naturreservatet. Här skall information, enkla serviceanläggningar och en mindre parkering finnas. Tillgängligheten från Akallasidan får inte bli sämre än idag.

Åtgärder:

- Den befintliga parkeringen för besökare till reservatet görs större och skyltas tydligt vid Hägerstalund. Delar av de redan grusade ytorna används. Resterande grus tas bort och marken restaureras som naturmark för att bädda in parkeringen i grönska. Serviceanläggningar (toaletter och soptunnor etc) anläggs i anslutning till parkeringen.
- Gång- och cykelstråk som leder in i området under Akallavägen ska säkerställas för de boende och de som kommer med T-banan i Akalla. Järvaleden som leder in i området från Järfälla och Sollentuna måste hållas framkomlig och uppmärkt.
- I området vid Hägerstalund kan verksamheter som uppfyller reservatets syfte och skötselplan förekomma som t ex naturum, naturskola eller raststuga. Här kan även en eldplats anvisas, där förvaltaren ombesörjer vedhållning.

Stigar, vägar och motionsspår

Beskrivning: Skogen genomkorsas av stigar. I området finns en Naturstig och Järvaleden markerade. Det finns inga ridstigar eller ridoområden markerade i området. Genom området går en gammal väg, Häradsvägen, till Sollentuna och Järfälla.

Mål: Hanstas skogs- och kulturmarker ska vara tillgängligt för friluftsliv. Markerade/iordningställda leder och stigar kanaliserar allmänheten för att undvika upptrampning och störning i känsliga områden och särskilda ridstigar anläggs och markeras ut.

I känsliga områden, som i den naturskogslika delen av skogen, hålls gångstigarna som mindre skogsstigar.

Åtgärder:

- Kartor över stigar skall finnas vid entrén. Översyn krävs av uppmärkningen för Järvaleden och Naturstigen. En ny stig anläggs och märks upp vid Barsällpasset. Detta ger möjlighet att gå runt området och passera flera olika naturtyper.
- En ridstig anläggs som har kontakt med Sollentuna. Ridstigar markeras huvudsakligen inom skötselområde 24.
- Den första delen av stigen till västra delen av lunden (i område 9) prepareras. En spång eller dyl anläggs över den fuktiga delen.
- Stigen som kommer söderifrån Igelbäckens dalgång, restaureras och nyanläggs bitvis.
- På sikt bör man öka tillgänglighet till Djupanån (område 13), som gränsar till Sollentuna där sjön Djupan ligger. Den befintliga stig som går i reservatsgränsen till Järfälla restaureras och hålls framkomlig.
- Stigar och vägar som föreslås anges inte med exakt lokalisering och utformning. Detta läggs fast vid framtagandet av mer detaljerade skötselplaner i den fortsatta naturvårdsplaneringen.

Karta 9. Stigar och vägar i Hansta

Information och uppmärkning

Beskrivning: I dagsläget saknas informationsmaterial och skyltar till området.

Mål: Skyltar vid infarten från Akallavägen, vid Akalla tunnelbanestation och vid vägar/stigar som passerar reservatsgränsen (Häradsvägen, Järvaleden, och från Järva friområde) visar vägen till reservatet och markerar var det börjar. Informationstavla skall finnas vid parkeringen. Kartor och informationsbroschyrer ska finnas gemensamt med Östra och Västra Järvafältets naturreservat.

Åtgärder:

Uppsättning av informationstavlor och skyltar till området. Uppmärkning av området, se föreskrifter.

- Karta och informationsbroschyr tas fram gemensamt med Sollentuna och Järfälla kommuner.
- Information ska finnas om att Hansta har varit ett militärt övningsområde som idag är ytligt projektilröjt. Information ska finnas om att upphittade projektildelar får ej röras utan skall rapporteras till närmaste polismyndighet.

Tillsyn

Tillsyn utförs kontinuerligt av naturvårdsförvaltaren eller av denne utsedd tillsynsman.

Uppföljning, dokumentation

Skötseln skall ses över årligen för att stämma av att skötselplanen följs. Utförda åtgärder noteras av förvaltaren (bilaga 1) och utvärderas. Dokumentationen är viktig då den skall ligga till grund för ändringar i förvaltningen och som underlag för en eventuell revidering av skötselplanen.

Finansiering av naturvårdsförvaltningen

Ekonomisk utredning

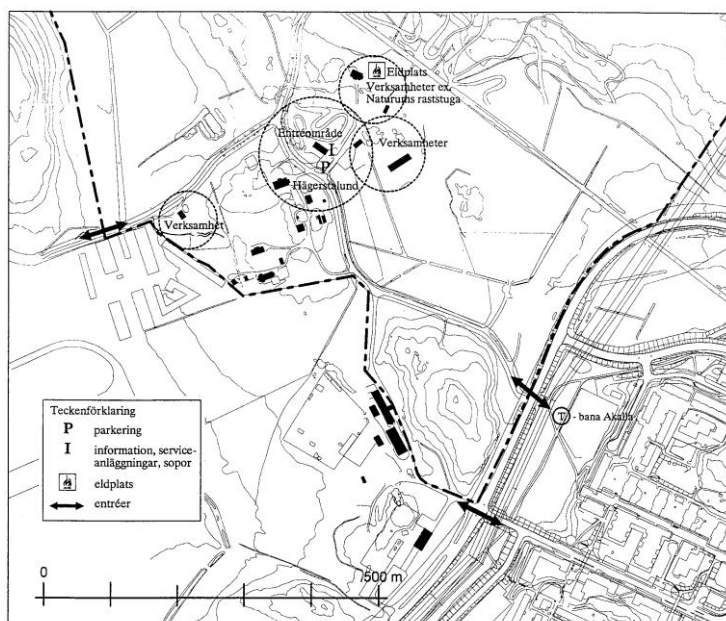
Ekonomisk utredning för skötseln av området har sammanställts av gatu- och fastighetskontoret och stadsdelsförvaltningen i Kista.

Kostnadsuppskattning för genomförande av Hansta naturreservat:

Information, utmärkning och friluftsanläggningar	700.000 kr
Återställning av motocrossbana till naturmark	3.700.000 kr

Finansiering av naturvårdsförvaltningen

Stockholms stad, gatu- och fastighetskontoret är markägare och förvaltare för Hansta och står för finansieringen av skötseln.

Karta 10. Entréområdet till Hansta

Litteraturförteckning

Almgren, G., et al. 1986: Ädellövskog, ekologi och skötsel. Skogsvårdsstyrelsen.

Bartsch, H. 1992: Rapport från inventering 1992 i Hansta avseende Diptera, i synnerhet familjen Syrphidae, blomflugor.

Biuw, A, Riessen, R, Cramér, M. 1981: Hansta, fornlämningar och kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Stockholms Stadsmuseum.

Bleckert, S., m fl. 1984: Skyddsvärda fågelbiotoper i södra Sveriges skogar. Faunavård i skogsbruket - praktisk hänsyn. Skogsstyrelsen.

Ekstam, U., Forshed, N. 1992: Om hävden upphör. Naturvårdsverket.

Eriksson, A. 1986: Bebyggelse och kulturlandskapsutveckling i ett gränsområde mellan Sollentuna och Spånga socknar i Uppland "Hansta". Stockholms universitet.

Fritid Stockholm. 1992: Natur i Stockholm. Stockholms friyor del II. Stockholms stad.

Fritid Stockholm. 1990: Hansta skötselplan okt. 1990.

Karlsson, B. 1992: Inventering av fjärilar. Hansta.

Lindeberg, J. 1982: Skötselplan. Riksantikvarieämbetet, vårdsektionen.

Länsstyrelsen i Stockholm. 1984: Skötselplan naturreservatet Östra Järvafältet. Sollentuna kommun.

Länsstyrelsen i Stockholm. 1987: Skötselplan. Naturreservatet Västra Järvafältet. Järfälla Kommun.

Länsstyrelsen i Stockholm. 1994: Naturvårdsprogram för Stockholms län 1994. 63.03 Järvafältet.

Länsstyrelsen i Stockholm. 1992:12. Igelbäcken - Järvafältets pulsåder.

Löfvenhaft, K & Ihse, M. 1996. Landskapsekologisk studie av biologisk mångfald i urban miljö. Exempel från Stockholm. Lägesrapport för forskningsprojektet Biologisk mångfald i urban miljö. Stadsbyggnadskontoret och naturgeografiska institutionen, Stockholms universitet (internt underlag under bearbetning för vetenskaplig publicering).

Miljöförvaltningen, Stockholm vatten, Stadsbyggnadskontoret, Gatu- och fastighetskontoret. 1994: Vattenprogram för Stockholm - sjöar och vattendrag.

Praktikarbete i naturvård. Biologisk-geovetenskaplig linje. 1987: Natur i Hansta. Naturgeografiska institutionen. Stockholms universitet.

Skogman-Nordesjö, I. 1989: Examensarbete för biologisk-geovetenskaplig utbildning. Hansta. Förslag till skötselplan och idéskiss för områdets utnyttjande. Naturgeografiska institutionen, Stockholms universitet.

Stadsbyggnadskontoret. 1995: Stockholms ekologiska känslighet. Redovisning av ekologiskt särskilt känsliga områden. Stockholms stadsbyggnadskontor, strategiska avdelningen.

Stadsbyggnadskontoret. 1997: Översiktsplan Stockholm. Utställningsförslag 1997. Stockholms stadsbyggnadskontor, strategiska avdelningen.

Öjesten, I. 1992: Inventering av fåglar i Hansta.

Kartunderlag:

Orienteringskarta, 1:15 000

Baskarta Stockholm, 1:10 000

Biotopkarta, 1:10 000. Löfvenhaft, K & Ihse, M, 1996. Landskapsekologisk studie av biologisk mångfald i urban miljö. Exempel från Stockholm. Lägesrapport för forskningsprojektet Biologisk mångfald i urban miljö. Stadsbyggnadskontoret och naturgeografiska institutionen, Stockholms universitet (internt underlag under bearbetning för vetenskaplig publicering).

Grönstrukturkarta 1:50 000 hämtad ur Översiktsplan Stockholm. Utställningsförslag 1997. Stockholms stadsbyggnadskontor.

Fornminneskarta, 1:10 000 hämtad ur Biuw et al, 1981. Hansta, fornlämningar och kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Stockholms Stadsmuseum.